

Designing Indicators of Business Environment with The Approach of Resistance Economy Theory

Saeed Farahanifard

Professor, Department of Islamic Economics, Faculty of Economic and Administrative Sciences, University of Qom, Qom, Iran.

a.saeedi@qom.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

Ali Saeedi

Assistant Professor, Department of Islamic Economics, Faculty of Economic and Administrative Sciences, University of Qom, Qom, Iran (Corresponding author).

saeed.farahanifard@gmail.com

 0000- 0001-9379-7650

Hossein Bahrami

Ph.D student in Islamic Economics, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Qom University, Qom, Iran.

h.bahrami@stu.qom.ac.ir

 0000-0000-0000-0000

Abstract

In the new era, the business environment is one of the most important effective components in the economy. Today, production, employment, entrepreneurship, growth and progress depend on improving the business environment in a country. On the other hand, the resistance economy theory also pursues goals that facilitate production, employment, entrepreneurship, export growth, strengthening small and medium-sized industries and enterprises, and the overall growth of the country, are among its main priorities. With the aim of finding the components of improving the business environment with a resistance economy approach, the current research tries to achieve components in the field of improving the business environment with a resistance economy approach through the comparison of global and domestic components in the field of business environment and the components of the resistance economy. Therefore, first, by using the method of similarity measurement, the degree of conceptual similarity of the indicators of each group is obtained two by two, and it is quantified in the similarity matrix. Then, the degree of conceptual similarity is drawn through VOS Viewer software, and the degree of similarity of indicators of the component group is discussed and analyzed. At the end, components such as the process of starting work to product production, the possibility of obtaining work permits, the level of access to energy, land and building costs, the ratio of tax costs in the production system, the amount of micro-foundation and public investment, credit prioritization, the degree of extraversion of the justice-oriented index in contracts, The index of resilience and protection of production and work, the quality index of production infrastructure, the index of cooperative system, the fair pricing system and the index of knowledge-based production were obtained.

Keywords: Business environment, resistance economy, business environment improvement indicators, components of resistance economy.

JEL Classification: B59, R10, Z12, M10, K29

بررسی شاخص‌های فضای کسب‌وکار با رویکرد اقتصاد مقاومتی با روش گراف مشابهت^۱

سعید فراهانی فرد

استاد گروه اقتصاد اسلامی، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه قم، قم، ایران.
a.saeedi@qom.ac.ir

id 0000-0000-0000-0000

علی سعیدی

استادیار گروه اقتصاد اسلامی، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه قم، قم، ایران (نویسنده مسئول).
saeed.farahanifard@gmail.com

id 0000-0001-9379-7650

حسین بهرامی

دانشجوی دکتری رشته اقتصاد اسلامی، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه قم، قم، ایران.
h.bahrami@stu.qom.ac.ir

id 0000-0000-0000-0000

چکیده

امروزه تولید، اشتغال، رشد و پیشرفت در گرو بهبود فضای کسب‌وکار در یک کشور است. اقتصاد مقاومتی نیز به دنبال تسهیل در تولید و اشتغال و تقویت صنایع مختلف است و دلالت‌هایی برای بهبود فضای کسب‌وکار دارد. بررسی میزان مشابهت مفهومی مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی و شاخص‌های فضای کسب‌وکار می‌تواند میزان قابلیت استفاده از این شاخص‌ها را در اقتصاد مقاومتی نشان دهد. پژوهش حاضر با هدف یافتن مؤلفه‌های بهبود فضای کسب‌وکار با رویکرد اقتصاد مقاومتی سعی دارد تا از طریق مشابهت‌سنجی مفهومی مؤلفه‌های نهادهای خارجی و داخلی فضای کسب‌وکار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، به مؤلفه‌هایی در زمینه بهبود فضای کسب‌وکار با رویکرد اقتصاد مقاومتی دست یابد. از این رو نخست با استفاده از روش مشابهت‌سنجی میزان مشابهت مفهومی شاخص‌های هر گروه در قالب ماتریس مشابهت به دست آمده و سپس از طریق نرم‌افزار VOS Viewer گراف این مشابهت‌ها رسم و تحلیل می‌شود. بررسی گراف مشابهت نشان می‌دهد که میان مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی و شاخص‌های کسب‌وکار متعارف تفاوت مفهومی معناداری وجود دارد و این شاخص‌ها نمی‌تواند الگوی مناسبی برای مقاوم‌سازی صنایع و نگاه‌های داخلی بر اساس اقتصاد مقاومتی باشد. مؤلفه‌هایی همچون فرایند آخذ مجوزهای کار، میزان دسترسی به انرژی، هزینه‌های زمین و ساختمان، نسبت هزینه مالیات در نظام تولید، میزان سرمایه‌گذاری خردبنیاد و مردمی، اولویت‌بندی اعتباردهی، میزان برون‌گرایی شاخص عدالت‌محوری در قراردادهای شاخص تاب‌آوری و حمایت‌گری از تولید و کار، شاخص کیفیت زیرساخت‌های تولید، شاخص نظام مشارکتی، نظام قیمت‌گذاری منصفانه و شاخص تولید

۱. این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد حسین بهرامی است.

دانش‌بنیانی به‌عنوان مهم‌ترین شاخص‌های فضای کسب‌وکار با رویکرد اقتصاد مقاومتی به‌دست آمد.

کلیدواژه‌ها: فضای کسب‌وکار، اقتصاد مقاومتی، شاخص‌های بهبود فضای کسب‌وکار، مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی.

طبقه‌بندی JEL: B59, R10, Z12, M10, K29

شاپای الکترونیک: ۶۵۶۸-۲۵۸۸ / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد اقتصادی

doi 10.22034/es.2024.433189.1731

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرهای مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشر به راهبرد اقتصادی نمی‌باشد.

مقدمه و بیان مسئله

فضای کسب‌وکار یکی از مهم‌ترین شاخص‌های سنجش و ارزیابی پویایی و میزان فعال بودن اقتصاد و نهادهای اقتصادی یک کشور است. اگر فضای کسب‌وکار یک کشور در وضعیت خوبی و باثباتی قرار داشته باشد، سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی در آن کشور افزایش می‌یابد و به تبع آن میزان اشتغال و رشد و تولید نیز افزایش خواهد یافت؛ اما در صورتی که این فضا مبهم باشد یا آن‌چنان که باید شفاف و روان و پویا و روشن نباشد، دو حالت پیش می‌آید یا این اقتصاد بدون تولید و کاملاً وابسته و فقیر خواهد شد و یا پدیده اقتصاد زیرزمینی بروز خواهد کرد و رانت و بیکاری و قاچاق و امثالهم بیشتر متورم خواهد شد.

فضای کسب‌وکار کشور بعد از گذشت چند دهه از انقلاب هنوز در بند آفت‌هایی است. حرکت اصلاح‌گرایانه تغییر در فضای کسب‌وکار بعد از دهه ۹۰ که از سوی کشورها آغاز شد نشان از درجه اهمیت به‌سزای این مقوله است. این امر مخصوصاً بعد از جنگ جهانی دوم و پس از تشکیل بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول به‌صورت جدی‌تر دنبال شده است؛ اما در این اصلاحات یک دوگانگی کلی وجود دارد و آن عبارت است از: پذیرفتن مفاد اصلاحات بانک جهانی و تقریباً از آنها و اجرا کردن سیاست‌های اقتصاد لیبرالی در کشور و ام‌گیرنده است که این امر منجر به از دست‌دادن استقلال اقتصادی آن کشور در دهه‌های آینده می‌شود.

ضرورت ارزیابی و تجزیه و تحلیل وضعیت و فضای اقتصادی کشورها از زوایای مختلف، از دیرباز سازمان‌های مختلف را بر آن داشته است تا عوامل مؤثر بر فضای کسب‌وکار را مورد توجه خود قرار دهند و برای بررسی و آسیب‌شناسی و طراحی مدلی برای پیشرفت هرچه بیشتر در این زمینه، شاخص‌های کیفی و کمی را برای تشخیص میزان پیشرفت طرح‌ریزی نمایند. در همین خصوص نخست مجمع جهانی اقتصاد و بنیاد هریتج به همراه چندین مؤسسه کوچک گام‌هایی را در جهت شاخص‌گذاری در اندازه‌گیری میزان موفقیت و ثبات کشورها و منطقه‌ها در بحث فضای کسب‌وکار برداشتند؛ اما از سال ۱۹۹۰ بود که بانک جهانی در این زمینه ورود کرد و وی که طرفدار خصوصی‌سازی مفرط بود شروع به طرح‌ریزی نسخه‌هایی برای بهتر شدن و هدایت کشورها در راستای سیاست‌های لیبرالیسم برای اصلاح ساختار اقتصادی به این سمت شد (سلیمی فر و پاکدین، ۱۳۹۲). به‌علاوه بانک جهانی برای اینکه سیاست‌ها و شاخص‌های بیشتر مورد توجه کشورها و حکومت‌ها قرار گیرد،

مشوق‌هایی را نیز در بسته‌های پیشنهادی خود قرار داد که از جمله آن‌ها وام‌هایی بوده است که با سنجش میزان پیشرفت و توسعه کشورها در این شاخص‌ها در اختیار کشورهای مقصد قرار می‌گرفت.

از این‌رو تدوین شاخص‌هایی مستقل و متناسب با شرایط بومی و از طریق کارشناسان محلی و منطقه‌ای و آگاه ایرانی می‌تواند شاخص‌های واقعی‌تر و به دور از سیاست‌زدگی و متناسب با فرهنگ و ظرفیت‌های داخل کشور طراحی کند. این پژوهش نیز درآمدی بر تعیین مؤلفه‌های فضای کسب‌وکار بر اساس الگوی اسلامی و بومی نظریه اقتصاد مقاومتی است که از طریق روش مشابهت‌سنجی صورت گرفته است و به پراکسی‌ها و شاخص‌های اولیه در این زمینه دست‌یافته است. نظریه «اقتصاد مقاومتی» در نگاه مبدع آن یعنی رهبر معظم انقلاب عبارت است از: «الگویی بومی و علمی برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی و متکی به دانش و فناوری، عدالت بنیان، درون‌زا و برون‌گرا، پویا و پیشرو، با رویکرد جهادی، انعطاف‌پذیر، مولد و فرصت‌ساز است که از درون می‌جوشد و استحکام کشور را در برابر تکنانه‌های خارجی افزایش می‌دهد». این تعریف به نوعی تلفیقی از کامل‌ترین تعاریفی است که رهبر معظم انقلاب در بیانات خود مطرح کرده است و به هفت مؤلفه و ویژگی اساسی این نظریه طی بیاناتشان اشاره نموده‌اند. همچنین نظریه اقتصاد مقاومتی به دنبال تعیین‌بخشی به عنصر مقاومت در سه سطح دانشی، نهادی و سبک زندگی است. همچنین اقتصاد مقاومتی، صرفاً شاخه یا گرایشی از «علم اقتصاد» و در کنار دیگر گرایش‌ها نیست بلکه اقتصاد مقاومتی به‌مثابه رویکرد حاکم بر شاخه‌ها و گرایش‌های مختلف علوم انسانی و حتی علوم فنی و طبیعی است (زریباف، ۱۳۹۴).

اکنون با توجه به اینکه رشد اقتصادی هر کشوری همبستگی زیادی با ایجاد و بهبود زیرساخت‌های اقتصادی و فضای کسب‌وکار آن کشور دارد - به‌خصوص در چند دهه اخیر و مخصوصاً بعد از سال ۲۰۰۴ که بانک جهانی سیاست‌های اصلاحی خود را نسبت به بهبود وضعیت کسب‌وکار به کشورها ابلاغ نمود - برخی از کشورها به‌شدت به اجرای این سیاست‌ها پرداختند و برخی دیگر نیز به‌خصوص درباره عدم توجه شاخص‌ها به صنایع کوچک و متوسط دست به نقد شاخص‌ها زدند. از این‌رو ضرورت دارد که این شاخص‌ها و سیاست‌های ناظر بر آن را بومی کرده و متناسب با وضعیت کشور اصلاحات مورد نیاز در وضعیت اقتصادی و زیرساخت‌ها را به اجرا درآورد.

عوامل مؤثر بر فضای کسب‌وکار به‌وسیله شرکت‌ها و سازمان‌های مختلفی در

جهان از جمله بانک جهانی مورد سنجش قرار می‌گیرد؛ اما هریک از آنها با رویکرد و روش و اهدافی خاص شاخص‌هایی را در جهت رفع موانع فضای کسب‌وکار متناسب با دیدگاه خود طرح‌ریزی کرده‌اند. در این پژوهش نیز سعی می‌شود تا با رویکرد اقتصاد مقاومتی به تحلیل و بررسی عوامل مؤثر بر فضای کسب‌وکار از نقطه نظرهای مؤسسات جهانی و نهادها و افراد داخلی و به‌ویژه مؤلفه‌های ده‌گانه بانک جهانی پرداخته شود.

بانک جهانی از سال ۲۰۰۴ تاکنون شاخص‌هایی را تحت عنوان شاخص‌های بهبود فضای کسب‌وکار معرفی می‌نماید و طبق آن شاخص‌ها به رتبه‌بندی کشورها در زمینه فضای کسب‌وکار می‌پردازد؛ اما این شاخص‌ها در عین حال که دارای جنبه‌های مثبتی هستند ولی در برخی شاخص‌ها یا معیارها؛ دارای کمبودها و یک‌جانبه‌نگری‌ها و تعلق هستند و یک ایدئولوژی خاصی را دنبال می‌کنند. این امر موجب شده است که حتی خود کارشناسان ارشد بانک جهانی نیز نقدهای مختلفی را در مورد شاخص‌ها و نحوه رتبه‌بندی بانک جهانی مطرح کنند. برخی از نقدها به این نکته اشاره دارند که سیاست‌های بانک جهانی در راستای مطامع کشورهای غربی و سرمایه‌داران آمریکایی و اروپایی است. به‌علاوه منتقدان معتقدند نسخه‌های اقتصادی پیشنهاد شده به کشورها؛ تطابق معقولانه‌ای با زیرساخت‌ها و ظرفیت آنها ندارد و با کارشناسان خود آن کشورها در مورد پیشنهادها بحث و مشورت نمی‌شود. علاوه‌براین به‌شدت از استقلال کشورها در تصمیم‌گیری و یا هدایت آنها به سمت مستقل شدن به‌صورت پنهانی جلوگیری می‌شود.

برای نمونه در ۱۲ ژانویه ۲۰۱۸، پاول رومر^۱، اقتصاددان ارشد و برجسته بانک جهانی و برنده جایزه نوبل در مقاله‌ای در وال استریت ژورنال، بانک جهانی را به ارائه اطلاعات غلط و سیاسی‌کاری در اعلام رتبه انجام کسب‌وکار متهم کرد. وی در رابطه با تنزل رتبه شیلی پس از انتقال قدرت از یک رئیس‌جمهور محافظه‌کار به یک رئیس‌جمهور سوسیالیست در شیلی نوشت: «گزارش‌های رتبه‌بندی کشورها در شاخص سهولت انجام کسب‌وکار بر پایه روش آلوده به سیاست تهیه می‌شود و کشور شیلی یکی از قربانیان اصلی این موضوع بوده است. من لازم است که همین‌جا شخصاً از شیلی، همچنین دیگر کشورهایی که در نتیجه این موضوع، تصویر اشتباهی از اقتصاد آنها ارائه کردیم، عذرخواهی کنم. من نمی‌توانم از سلامت فرایندی که

1 Paul Romer

منجر به تغییر روش‌شناسی محاسبه این شاخص شده است دفاع کنم^۱. شایان ذکر است که شاخص سهولت انجام کسب‌وکار طی دوره نخست ریاست جمهوری «باچله» ناگهان از ۲۵ به ۴۹ سقوط می‌کند و در دوره نخست ریاست جمهوری «پینرا» از ۴۹ به ۳۴ جهش می‌کند. در دوره دوم ریاست جمهوری «باچله»، مجدداً شاخص از ۳۴ به ۵۵ سقوط می‌کند! پس از افزایش اعتراض‌ها، در نهایت بانک جهانی در آگوست ۲۰۲۰ اعلام کرد انتشار گزارش «انجام کسب‌وکار» که توسط شرکت مالی بین‌المللی و زیرمجموعه بانک جهانی صورت می‌گرفت، به دلیل اشتباه‌های فاحش در داده‌های این گزارش و تا زمان تکمیل ارزیابی‌های آنها منتشر نخواهد شد و داده‌های سال‌های گذشته نیز نیازمند بررسی مجدد است (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۹).

از این رو در این مقاله سعی می‌شود که ضمن بررسی مؤلفه‌ها و شاخص‌های فضای کسب‌وکار بانک جهانی (Doing business, 2018) و دیگر مؤسسه‌های خارجی همچون مجمع جهانی اقتصاد (World Economic forum, 2018) و مؤسسه فریزر (Fraser institute, 2018) و اکونومیست (The Economist Intelligence Unit,) و هریتیج (The Heritage Foundation, 2018) و همچنین نهادهای داخلی همچون مرکز پژوهش‌های مجلس و اتاق بازرگانی و همچنین نظریه‌پردازان داخلی و مقایسه آن‌ها با یکدیگر و با مؤلفه‌های مطرح شده در اقتصاد مقاومتی، شاخص‌های پیشنهادی برای تعدیل و تطابق آن‌ها با اقتصاد مقاومتی ارائه شود.

۱. چهارچوب نظری

فضای کسب‌وکار همانند محیط‌های سیاسی، نهادی و رفتاری، بازدهی و مخاطرات فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری را تحت تأثیر قرار می‌دهد و زمینه را برای رشد تولیدات در بخش‌های مختلف اقتصادی فراهم می‌آورد (Teodorica, 2015, p. 140). از این رو هر فعالیت کسب و کار از زمان شروع تا انقضای کامل، چرخه‌ای را به همراه خواهد داشت و در هر مرحله طبق قوانین و مقررات حاکم بر بازار و جامعه در مراحل مختلف آغاز، تداوم و انحلال فعالیت خود متحمل هزینه‌های گوناگون و صرف زمان خواهد شد. بدیهی است که هر چه این مراحل پیچیده و پرهزینه باشند، انگیزه افراد و گروه‌ها برای انجام فعالیت‌های اقتصادی و ارتقای رشد تولید کاهش می‌یابد

1. <https://www.wsj.com/articles/world-bank-unfairly-influenced-its-own-competitiveness-rankings-1515797620>

(مهربانی و دیگران، ۱۳۹۵، ص. ۶۸). از سویی دیگر هزینه‌های کسب‌وکار نیز نقش و اثرهای مهمی را در فعالیتهای اقتصادی ایفا می‌کنند. نخستین اثر، فزونی مخارج بنگاه‌ها در مرحله تولید است و در وهله بعدی، افزون شدن مخارج مبادله که خود سبب افزایش قیمت‌ها می‌شود. همچنین مخارج مربوط به محیط کسب‌وکار علاوه بر تأثیرگذاری بر هزینه‌های تولید، مانع رشد شرکت‌های کوچک و بزرگ و سرمایه‌گذاری در بخش تولید شده و از طرفی دیگر منجر به رشد ریسک سرمایه‌گذاری، حرکت اقتصاد از بخش رسمی به غیررسمی، فرار مالیاتی، کاهش رقابت و کارآفرینی، عدم تخصیص بهینه نهاده‌های تولید و اشتغال و در نتیجه کاهش تولید و اشتغال می‌گردد (طبقچی اکبری و دیگران، ۱۳۹۹).

شاید با این حساب فرض شود که کشورهای به اصطلاح توسعه‌یافته دیگر نیازی به اصلاحات در زمینه فضای کسب‌وکار ندارند؛ اما این تلقی اشتباه است و حقیقت آن است که اقتصادهای در مقیاس بزرگ نیز همواره در پی ایجاد فضای کسب‌وکار جذاب و پویا هستند که از فرایند رشد اقتصادی فزاینده پشتیبانی می‌کند و علاوه بر اینکه به دنبال کشف فرصت‌های جدید هستند، از طریق یادگیری و انباشت دانسته‌ها، کاهش موانع و هزینه‌های عملیاتی و اصلاح بازار داخلی در تکاپو هستند (Ifrit, 2008).

تعریف فضای کسب‌وکار دشوار است؛ اما می‌توان به صورت مختصر، فضای کسب‌وکار را محیط سیاستی، نهادی و رفتاری تعریف نمود که فعالیتهای اقتصادی و سرمایه‌گذاری را از نظر بازدهی و ریسک و میزان تولید تحت تأثیر قرار می‌دهد (Stern, 2010). همچنین یونیدو فضای کسب‌وکار را مجموعه قوانینی تعریف می‌کند که هزینه بنگاه‌ها مانند هزینه مجوزها، تشریفات اداری، مالیات، هزینه‌های نیروی کار و غیره را متأثر می‌گرداند (Unido, 2008). در تعریفی که بانک جهانی از فضای کسب‌وکار ارائه داده است، فضای کسب‌وکار را مجموعه شرایط مؤثر بر عملکرد بنگاه‌های اقتصادی مانند: کیفیت دستگاه‌های حاکمیتی، ثبات قوانین و مقررات، کیفیت زیرساخت‌ها و... دانسته است که تغییر آنها از توان مدیر یا مالک و صاحبان کسب‌وکار خارج است (World Bank, 2020).

تعریفی که آندره کلارک ارائه داده است عبارت است از: هر آنچه که بر روی فعالیتهای واحدهای صنعتی مؤثر است ولی جزئی از آن نیست را فضای کسب‌وکار می‌گویند. وی همچنین در جایی دیگر فضای کسب‌وکار را به جنگلی تشبیه می‌کند که در آن واحدهای صنعتی به مثابه درختان به رشد و زندگی و بالندگی مشغول

هستند و راز بقا در این جنگل آن است که یاد بگیرند که چگونه فرصت‌ها و تهدیدات را کشف و شناسایی کنند و چطور به استفاده از فرصت‌ها و مقابله با تهدیدات عمل کنند (کاوند، ۱۳۸۸). به‌گونه‌ای دیگر می‌توان شرایط محیطی مورد نیاز برای افزایش تولید و گسترش کسب‌وکار را مرتبط با فضای کسب‌وکار دانست که در این صورت فضای کسب‌وکار را می‌توان متغیرهای مؤثر بر کسب‌وکار بنگاه‌های اقتصادی تعریف کرد که خارج از تسلط و قدرت بنگاه‌ها قرار دارند (تاری و علوی منش، ۱۳۹۰).

پایه و اساس انجام کسب‌وکار به این مفهوم است که فعالیت اقتصادی از قوانین واضح و یکپارچه بهره‌مند می‌شود. قوانینی که حقوق مالکیت را مشخص و روشن می‌کنند و حل اختلافات را تسهیل می‌کنند، و قوانینی که موجب افزایش تعاملات اقتصادی می‌شود و از شرکای قراردادی علیه استبداد و سوءاستفاده حمایت‌های ضروری فراهم می‌آورد. چنین قوانینی در شکل دادن انگیزه‌های عوامل اقتصادی به این صورت باعث رشد و توسعه می‌شوند که آنها در طراحی کارآمد معقول هستند، شفاف هستند و در دسترس برای آن دسته از افرادی هستند که قبلاً تعیین شده‌اند و می‌توانند با هزینه معقول اجرا شوند، بسیار مؤثر هستند. کیفیت این قوانین همچنین نقش مهمی در نحوه توزیع مزایا و کمک هزینه‌های استراتژی‌های توسعه و سیاست‌ها دارد (World Bank, 2018).

در نهایت امر در مورد مفهوم فضای کسب‌وکار می‌توان گفت دستیابی به تحلیلی جامع از آن دشوار بوده و نیاز به اطلاعات کافی داشتن در رشته‌های مختلفی نظیر اقتصاد و جامعه‌شناسی، مدیریت و علوم سیاسی است. علاوه‌براین ویژگی دیگر این مفهوم آن است که در مناطق مختلف دنیا، متفاوت است. دلایل زیادی نیز برای این تفاوت ذکر شده است که قطعاً هیچ استدلالی مانند تفاوت در نگرش به بازار منجر به تفاوت فضای کسب‌وکار می‌شود، نیست (Baker, 2011).

در رویکرد نظریه اقتصاد مقاومتی مبتنی بر مؤلفه‌هایی همچون درون‌زایی، دانش‌بنیانی، عدالت‌مداری و مردم‌محوری بر اختصاص امکانات و فرصت‌های برابر و مساوی برای همه مردم در امر تولید و توزیع تاکید وجود دارد. همچنین وجود مؤلفه‌هایی مانند رویکرد جهادی، برون‌گرایی و مولدسازی و فسادستیزی و ایجاد تحرک و پویایی و توجه به اشتغال و مقاوم‌سازی نشان‌دهنده درجه اهمیت بالای پرداختن به فضای کسب‌وکار و اشتغال و تولید همگانی و مردمی یکی از مسائل مهم و ضروری برای تحقق اقتصاد مقاومتی در میدان عمل است. از این رو بایسته است که

مبتنی بر نظریه اقتصاد مقاومتی و شرایط بومی کشور شاخص‌های فضای کسب‌وکار مورد مذاقه و بررسی قرار بگیرد و بر اساس رویکردهای اسلامی و بومی شاخص‌های موجود اصلاح شود و یا پراکسی‌ها و شاخص‌های جدیدی برای سنجش طراحی شود. در این مطالعه با بررسی دوبه‌دوی مؤلفه‌ها و شاخص‌های فضای کسب‌وکار بانک جهانی و دیگر مؤسسه‌های خارجی همچون مجمع جهانی اقتصاد و مؤسسه فریزر و اکونومیست و هریتیج و همچنین نهادهای داخلی همچون مرکز پژوهش‌های مجلس و اتاق بازرگانی و همچنین نظریه‌پردازان داخلی و مقایسه آن‌ها با یکدیگر و با مؤلفه‌های مطرح شده در اقتصاد مقاومتی، شاخص‌های پیشنهادی برای تعدیل و تطابق آن‌ها با اقتصاد مقاومتی در قالب نمودارهای اقلیدسی و فواصلی از طریق گراف‌های مجاورت و نسبت کلی همه گروه مؤلفه‌ها به یکدیگر و نیز جداول مشابهت‌سنجی مفهومی ارائه شده است.

۲. پیشینه پژوهش

نخستین بار هرناندو دسوتو^۱ اقتصاددان پرویی با همکاریانش بودند که به مطالعه میدانی در زمینه بهبود فضای کسب‌وکار در اواخر دهه ۱۹۸۰ پرداختند. در این مطالعه دسوتو نشان داد که موانعی بر سر راه ایجاد شرکت و راه‌اندازی آن وجود دارد. نتایج حاصل از تحقیقات، نشان می‌داد که ناکارآمدی نظام اداری کشورهای مختلف به‌عنوان اصلی‌ترین مانع ایجاد کسب‌وکار بوده است. یکی از این ناکارآمدی‌ها، کند بودن فرایند ثبت دارایی‌ها است که مانع از این می‌شود که دارایی‌های غیرمنقول به‌عنوان پشتوانه وام‌های کارآفرینان قرار گیرند. دسوتو نیز چنین دارایی‌هایی را سرمایه مرده می‌نامد (World Bank, 2011). وی نتایج مطالعاتش را در دو کتاب «راه دیگر» و «راز سرمایه» منتشر ساخت و به‌سرعت مورد توجه سازمان‌ها و نهادهای اقتصادی قرار گرفت. این اتفاق منجر شد تا بسیاری از دولت‌ها و سازمان‌ها وی را برای تبیین و ارائه نظریاتش دعوت کنند (Mullen, 2012). درنهایت بانک جهانی از طریق وی پرسش‌نامه‌هایی را برای سنجش مؤلفه‌هایی همچون هزینه و زمان و تعداد مراحل و دیگر شاخص‌های فضای کسب‌وکار تنظیم نمود و از سال ۲۰۰۴ به انتشار گزارش‌های سالانه خود پرداخت. این پژوهش، تحقیقی است در جهت به‌دست‌آوردن رهیافتی از شاخص‌های حقیقی و مناسب نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای اصیل اسلامی و ظرفیت‌های سرزمینی و

1. hernando de soto

زیست بومی کشور که از طریق ریل نظریه اقتصاد مقاومتی در راستای دستیابی به فضای کسب و کار امن و باثبات و دارای ارکان حقوقی لازم در این زمینه میسر خواهد شد؛ بنابراین ابتدا باید عوامل مؤثری که در تحقیقات پیشین - چه در سطح جهانی و چه در سطح محلی - را مورد مطالعه و بررسی قرار داد و سپس این عوامل را با توجه به فرهنگ و ارزش های دینی و محلی و همچنین موقعیت جغرافیایی و زیست بومی منطقه مورد تأمل و مذاقه قرار داد. در نهایت نیز از طریق مشاوره و ارائه تحقیق و شاخص ها به متخصصان و اساتید خبره در این زمینه مهم ترین سنجه ها را همراه با نحوه اندازه گیری و سنجش آنها را از آنها درخواست نمود.

شاه آبادی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی میزان تأثیر مؤلفه های فضای کسب و کار بر سرمایه گذاری کشورهای منتخب منطقه منا را مورد مطالعه قرار داده است. آنها در این مطالعه، تأثیر فضای کسب و کار بر سرمایه گذاری در کشورهای منتخب حوزه منا را در دوره زمانی ۲۰۰۷-۲۰۱۶ مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از مطالعه بیانگر اثر مثبت و معنادار شاخص کلی فضای کسب و کار بر سرمایه گذاری است. همچنین شاخص های شروع کسب و کار، حمایت از سرمایه گذاران خرد، سهولت پرداخت مالیات و تجارت فرامرزی اثر مثبت و معناداری بر سرمایه گذاری داشته اند. در حالی که ضرایب تخمینی شاخص های شرایط و مقررات أخذ مجوز، دسترسی به برق، ثبت مالکیت، أخذ اعتبارات، اجرای قراردادهای و ورشکستگی و پرداخت دیون از نظر آماری بی معنا بوده است.

محمدی خیاره و رستمی (۱۳۹۸) در مطالعه ای به بررسی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار در استان گلستان (با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) پرداختند. یافته های پژوهش نشان داد که عوامل ملی و استانی از جمله کاهش اندازه دولت، کاهش محدودیت های مربوط به مقررات جذب سرمایه خارجی و ضمانت اجرای قوانین و مقررات اولویت های اول تا سوم و دیگر عوامل نیز، اولویت های بعدی را به دست آورده اند. همچنین معیار سهولت در انجام فرایند کسب و کار بیشترین اولویت را نسبت به حداقل سازی هزینه ها و سرعت در انجام فرایند کسب و کار دارد.

ذوالفقاری (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «ارائه مدل دینامیکی برای بهبود فضای کسب و کار شهرستان ارومیه در راستای اقتصاد مقاومتی»، با بهره گیری از روش شبیه سازی سیستم های دینامیکی، به بررسی مسئله بهبود کسب و کار واحدهای صنعتی پرداخته است. وی نخست عوامل مؤثر در کسب و کار واحدهای صنعتی و

روابط علی و معلولی بین آن‌ها را شناسایی کرده است، سپس با ایجاد نمودارهای علت و معلولی و جریان مدل پویا ارائه نموده است. او برای پیاده‌سازی مدل ارائه شده از داده‌های شرکت سیمان ارومیه استفاده کرده است. درنهایت مدل را برای سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴ اجرا و نتایج آن را با داده‌های واقعی مقایسه کرده است. همچنین در پایان پس از اعتبارسنجی و در صورت عملکرد مدل، داده‌ها را برای دوره ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸ شبیه‌سازی کرده و نتایج آن را تجزیه و تحلیل کرده است.

لطفی (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر تحقق اقتصاد مقاومتی در بخش صنعت استان آذربایجان غربی» با استفاده از مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی نظیر دانش‌بنیانی، عدالت‌بنیانی، درون‌زایی و برون‌گرایی و پویایی و پیشرویی و همچنین با توجه به ظرفیت‌ها و مزیت‌های نسبی و رقابتی استان نسبت به ارائه اولویت‌های کاری و راهکارهای اجرایی با رویکرد اقتصاد مقاومتی پرداخته است. وی همچنین در پژوهش خود، عوامل مؤثر بر تحقق اقتصاد مقاومتی در بخش صنعت استان آذربایجان غربی را از طریق روش‌های علمی و استخراج نظرهای خبرگان و صاحب‌نظران شناسایی و با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره اولویت‌بندی کرده و میزان اهمیت آنها در تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مشخص کرده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که چهار عامل اصلی بهبود فضای کسب‌وکار، توسعه کارآفرینی، توانمندسازی واحدهای صنعتی و عوامل فرهنگی شناسایی شده به روش دلفی، به ترتیب بهبود فضای کسب‌وکار با وزن ۰/۳۸۳ و توانمندسازی واحدهای صنعتی با وزن ۰/۲۲۱ از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در بخش صنعت به حساب می‌آیند.

کی‌گیاپ‌تان^۱ و همکاران (۲۰۱۸) با ایجاد یک شاخص جدید از سهولت کسب‌وکار به بررسی اثر این شاخص بر تجارت و سرمایه‌گذاری در کشور اندونزی پرداخته‌اند. نتایج حاکی از اثر مثبت و معنادار سهولت کسب‌وکار بر سرمایه‌گذاری در این کشور است.

ماهونی و بنگا^۲ (۲۰۱۷) به بررسی تأثیر فضای کسب‌وکار بر سرمایه‌گذاری طی دوره زمانی (۲۰۰۴-۲۰۱۶) برای کشور زیمبابوه پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داده است که چهار شاخص الزام‌آور بودن قراردادهای، پرداخت مالیات، مجوزهای ساخت‌وساز،

1. Giap Tan

2. Mahuni and Bonga

دسترسی به برق به‌طور قابل‌توجهی سرمایه‌گذاری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. فوگل^۱ (۲۰۱۰) طی مقاله‌ای با عنوان «محیط کسب‌وکار در چین با فاکتورهای اقتصادی، سیاسی و فرهنگی»، به بررسی عوامل اقتصادی و سیاسی و فرهنگی را که بر شیوه‌های تجاری در چین تأثیر می‌گذارند، می‌پردازد. وی معتقد است که چین اقتصاد نوظهور است که فرصت‌های زیادی برای سرمایه‌گذاری خارجی ارائه می‌دهد. اگرچه این کشور دارای ظرفیتی بزرگ برای رشد اقتصادی است که دسترسی به یک بازار بزرگ را فراهم می‌کند و صرفه‌جویی قابل‌توجهی در هزینه‌های کار، با توجه به تفاوت‌ها در محیط سیاسی و فرهنگی که باعث ایجاد ریسک و عدم اطمینان برای سرمایه‌گذاران خارجی می‌شود، باید احتیاط شود.

پاتنیک^۲ (۲۰۱۷) در رساله دکتری خود به تحلیل چگونگی ارتباط شرکت‌ها با عوامل در محیط اقتصادی خود و پیامدهای این امر برای اقتصاد کلان می‌پردازد. وی این رساله را در سه فصل تدوین نموده است که در فصل اول به بررسی نقش اصطکاک وام‌های بانکی و وثیقه مسکن برای اعتبار کسب‌وکارهای کوچک در طول رکود بزرگ پرداخته و در انتها این‌طور نتیجه‌گیری کرده است که شرکت‌های کوچک بر روی وثیقه مسکن و بنگاه‌های کوچک در رابطه با وام‌دهی، با هزینه‌های مرتبط با وام‌دهندگان، بیشتر وابسته هستند. در فصل دوم نیز بررسی می‌کند که چگونه محیط‌های سازمانی ضعیف در کشورهای فقیر منجر به پیروی از قوانین مالیاتی پایین می‌شود، به‌ویژه برای شرکت‌هایی که مالکان آنها انگیزه‌های قوی و کنترل مدیریتی دارند. در فصل آخر نیز با همکاری چند نفر و از طریق سرشماری یک نظرسنجی جدید از شیوه‌های مدیریت ساختاری در ۳۲۰۰۰ کارخانه تولید در ایالات متحده صورت داده‌اند که طبق آن چهار «محرک» شامل رقابت، محیط کسب‌وکار، فرایند یادگیری و سرمایه انسانی برای مدیریت کشف شده است. این محرک‌ها در مجموع حدود یک‌سوم از پراکندگی در شیوه‌های مدیریت سازمانی را تشکیل می‌دهند.

۳. روش پژوهش

همواره برای شروع و کشف و تعیین مشابهت‌های مفهومی بین چند فرد، چند گروه و چند مجموعه؛ نخستین و مهم‌ترین سؤالی که می‌توان مطرح کرد این است که

1. Georgine K. Fogel
2. Megha Patnaik

چگونه می‌توان شباهت هستی‌شناسی یا بخش‌های مختلف هستی‌شناسی را اندازه‌گیری کرد؟ به عبارت دیگر چگونه می‌توان محصول چند دیدگاه مختلف که به نگرش هستی‌شناسانه متفاوت آنها برمی‌گردد را با هم مقایسه نمود؟ یک پاسخ این است که می‌توان از ساختارهای رسمی هستی‌شناسی استفاده کرد و برای متحد کردن هستی‌شناسی یا بخش‌های هستی‌شناسی تلاش کرد؛ اما اشکال اینجاست که تمام هستی‌شناسی دنیای واقعی نه تنها ساختار منطقی مفهوم‌سازی آن مشخص نیست بلکه به‌طور گسترده‌ای نیز با اشاره به شرایطی که از طریق استفاده از زبان طبیعی انسان است، تعریف می‌شود؛ به‌عنوان نمونه، مدل‌سازی اینکه مرد و زن زیرمجموعه مقوله شخص هستند، برای اهداف بسیاری کافی هستند. دو هستی‌شناسی که حاوی این بخش‌ها هستند، در معناشناسی آنها تنها به مقدار کم معانی رسمی توافق دارند؛ اما به‌طور گسترده‌تر با ارجاع به اصطلاحات رایج، موافق هستند (Maedche & Staab, 2002).

الکساندر میدچه^۱ و اشتفن اشتاب^۲ در مطالعه‌ای با عنوان «اندازه‌گیری شباهت هستی‌شناسی^۳» به بررسی شباهت‌های مفهومی و طبقه‌بندی کیفی و کمی آن پرداختند. آن‌ها در این مقاله هستی‌شناسی‌ها را به‌عنوان نظام‌های دو لایه در نظر گرفتند که شامل یک لایه واژگانی و یک لایه مفهومی است. بر همین اساس مدل هستی‌شناسی هسته خود را برای اندازه‌گیری شباهت بین هستی‌شناسی مفاهیم و موضوعات با یکدیگر را بر اساس مفاهیم واژگان L، توابع مرجع F، G و کوتویی معنایی (UC، SC) ارائه داده و به معرفی نظریه خود می‌پردازند (Maedche & Staab, 2001).

در این نظریه آنها معتقدند که به منظور مقایسه دو هستی‌شناسی و اندازه‌گیری شباهت بین آنها یا بین بخش‌هایی از آنها، سطوح مختلف نشانه‌شناسی در نظر گرفته می‌شود. دو سطح که می‌توان روی آن متمرکز شد (انتزاعی از یک برنامه کاربردی واقعی) عبارت است از: اول، در سطح واژگانی که از طریق آن به بررسی نحوه استفاده از اصطلاحات برای انتقال معانی پرداخته می‌شود. دوم، در سطح مفهومی است که از طریق آن تحقیق می‌شود که آیا روابط مفهومی بین اصطلاحات وجود دارد یا خیر (Maedche & Staab, 2002).

-
1. Alexander Maedche
  2. Steffen Staab
  3. Measuring Similarity between Ontologies

بر این اساس در این پژوهش داده‌های به‌دست آمده از مشابهت‌سنجی مفهومی از مؤلفه‌های مطرح شده از سوی افراد در موضوع شاخص‌های اقتصاد مقاومتی با استفاده از نرم‌افزار وی‌اِس و یوور^۱ خوشه‌بندی شده و گراف آن ترسیم شده است. نرم‌افزار وی‌اِس و یوور بر اساس داده‌های شبکه‌ای^۲ نقشه‌هایی را به تصویر می‌کشد و به محققان و تحلیلگران توان بصری‌سازی داده‌ها و تجسم هرچه بهتر داده‌ها را می‌دهد و امکان تحلیل مؤثر و هرچه بهتر ارتباطات مفهومی میان نظریه‌ها و نقطه نظرات مختلف را میسر می‌سازد. علاوه بر این، این نرم‌افزار، نرم‌افزاری استاندارد برای نشان دادن میزان نزدیکی و درجه شباهت بین دو یا چند مؤلفه مقیاس‌گذاری چندبُعدی نسبت به هم است (Van Eck & Waltman, 2014).

در واقع داده‌های شبکه‌ای در این نرم‌افزار تلافی و رودرویی هم‌زمان زیرشاخص‌های دو گروه مؤلفه را نشان می‌دهد و گراف متناظر با این داده‌ها توسط نرم‌افزار ساخته می‌شود. این نقشه‌ها به راحتی امکان تحلیل ارتباطات و پیوستگی مفهومی مؤلفه‌ها و شاخص‌های بین دسته‌بندی‌های مختلف گروه‌ها و افراد را فراهم می‌کند. اگر داده‌های قرار گرفته شده در ماتریس بدون وزن دهی خاصی باشند، نرم‌افزار به دو شکل مختلف داده‌ها را به تصویر می‌کشد که آن دو نوع تصویرسازی متفاوت عبارت‌اند از: ۱- تصویرسازی شبکه‌ای و ۲- تصویرسازی چگالی. در این پژوهش نیز هر دو نوع نقشه برای طراحان مجموعه شاخص‌های اقتصاد مقاومتی نیز به تصویر کشیده شده است (Peters & Vanran, ۱۹۹۳).

بر این اساس در گام اول بایستی ماتریس مشابهت را بر اساس ماتریس رخداد همزمان تشکیل داد. در گام دوم پس از تدقیق در نحوه خوشه‌بندی، نقشه با استفاده از نرم‌افزار و متناظر با ماتریس مشابهت تشکیل می‌شود. در ادامه این مراحل را دقیق‌تر بحث می‌کنیم. این نرم‌افزار از ماتریس مشابهت به‌عنوان نهاده استفاده می‌کند و این ماتریس از ماتریس رخداد همزمان استخراج می‌شود. شاخصی که این نرم‌افزار برای مشابهت استفاده می‌کند تحت عنوان قوت ارتباط شناخته می‌شود (وان‌اِک و والتمن، ۲۰۰۷). شاخص مشابهت گاهی با عنوان شاخص مجاورت شناخته می‌شود (Peters & Vanran, ۱۹۹۳). این شباهت‌سنجی از طریق فرمول زیر حاصل می‌شود:

1. Visualization of Similarities (VOS) Viewer
2. Network data

$$S_{ij} = \frac{C_{ij}}{W_i W_j}$$

در این رابطه C_{ij} رخداد هم‌زمان پدیده‌های i و j بوده و همچنین W_i و W_j رخداد هر یک از وقایع است. در واقع بعد از محاسبه این مقدار برای تمام عناصر یک ماتریس n تایی مربع ایجاد خواهد شد (Perianes-Rodriguez, 2016).

برای خوشه‌بندی از فواصل محاسبه شده میان عناصر نقشه استفاده می‌شود. فرض بر این است که فاصله اجزا بر روی نقشه اولیه به مقدار S_{ij} باشد. بر این اساس هرچه فاصله کمتر باشد، شباهت دو عنصر بیشتر خواهد بود. جایابی نهایی عوامل از طریق حل برنامه‌ریزی زیر امکان‌پذیر است که سعی می‌کند عبارت اول را کمینه نماید. در واقع این دستگاه بیان می‌کند که شباهت‌ها در فواصل اقلیدسی ضرب می‌شوند یعنی شباهت در تفاوت ضرب می‌شود و سعی می‌شود این مقدار در کل نقشه کمینه شود. کمینه شدن با توجه فضای محدود نقشه است. عبارت محدودیت نیز با این هدف اضافه شده است که حداقل تعداد مکان یکسان برای اجزا اختصاص داده شود. از این‌رو این قید تلاش می‌کند تا حداکثر تفاوت بین مکان‌های عناصر را با استفاده از فرمول‌های زیر ایجاد کند (Waltman & Van Eck, 2013).

$$V(x_1, \dots, x_n) = \sum_{i < j} S_{ij} \|x_i - x_j\|^2$$

$$\frac{2}{n(n-1)} \sum_{i < j} \|x_i - x_j\|^2 = 1.$$

به‌طور کلی ماتریس مجاورت به‌دست آورده شده؛ شامل ۵ گروه مؤلفه‌ای است که اساتید اقتصاد از طرق مختلف و با روش‌های مختلف به‌دست آورده و در قالب کتاب و مقالات منتشر نموده‌اند. به‌عبارت‌دیگر این گروه مؤلفه‌ها سطر و ستون ماتریس را تشکیل می‌دهند. با توجه به شاخص‌ها و زیرشاخص‌های جمع‌آوری شده و داده‌هایی که از شباهت‌سنجی مفهومی بین هر یک از گروه مؤلفه‌ها از گزارش‌ها و جداول مربوطه استخراج شده است، درایه‌های ماتریس به‌دست می‌آید و داده‌ها در قالب اعداد به‌صورت یک ماتریس بالامثلثی در ماتریس ترجمه می‌شوند. ارتباط گروه مؤلفه‌های هر مجموعه با دیگر گروه مؤلفه‌ها نیز از قواعد زیر پیروی می‌کند. بر این اساس به‌ازای وجود هر مؤلفه مشابه دوجه‌دوی گروه‌های مؤلفه‌ای متناسب با وزن گروه‌های مؤلفه‌ای به مقدار تشابه این دو گروه و ارتباط مفهومی آنها طبق روابط زیر

می‌افزاید (Van Eck & Waltman, 2010).

$$U_i = \{G_1, G_2, \dots, G_n\}$$

$$G_i = \{F_1, F_2, \dots, F_n\}$$

$$a_{ij} = 0 \text{ if } i \neq j$$

$$a_{ij} = n[G_i \cap G_j] \times \sum W_D[G_i \cap G_j] \text{ if } i = j$$

در روابط بالا $n[G_i \cap G_j]$ تعداد شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مشترک گروه مؤلفه‌هایی است که ارتباط آن‌ها با یکدیگر سنجیده می‌شوند و $W_D[G_i \cap G_j]$ وزن شاخص‌ها و زیرشاخص‌های مشترک گروه مؤلفه‌ها را نشان می‌دهد که در این پژوهش وزن همه مؤلفه‌ها یک در نظر گرفته شده است (Van Eck & Waltman, 2010).

به‌صورت کلی در مورد ماتریس مجاورت و درایه‌های آن که حاصل از اشتراکات و مشابهت‌های مفهومی بین شاخص‌ها و زیرشاخص‌های گروه مؤلفه‌ها است، می‌توان این‌طور بیان کرد که این ماتریس یک ماتریس مربعی بوده که قطر اصلی آن طبق منطق نرم‌افزار باید صفر گذاشته شود. به‌علاوه هر درایه‌ای هم که در پایین قطر اصلی ماتریس وجود دارد نیز همان‌طور که توضیحاتی مبسوط در این‌باره داده شد، صفر لحاظ می‌گردد (Van Eck & Waltman, 2010). در نتیجه واضح و مبرهن است ما با یک ماتریس بالامتثلتی مواجه خواهیم بود که ارتباطات مفهومی و نزدیکی‌های مفهومی مؤلفه‌ها را دوبره‌دو نسبت به هم در این ماتریس سنجیده و ثبت می‌شود. این مرحله به این دلیل مهم و اساسی است چون تمام مبنای کار و نمودارها و ورودی نرم‌افزار «وی‌اِس‌وی‌وِور» از طریق این فایل تولید شده و نمایش داده می‌شود و مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. در مرحله نهایی نیز بر اساس نسبت فواصل و میزان ارتباط و مقدار وزن هر گروه مؤلفه به تحلیل و بررسی مشابهت‌های مفهومی و مؤلفه‌ای پرداخته می‌شود.

۴. یافته‌های پژوهش

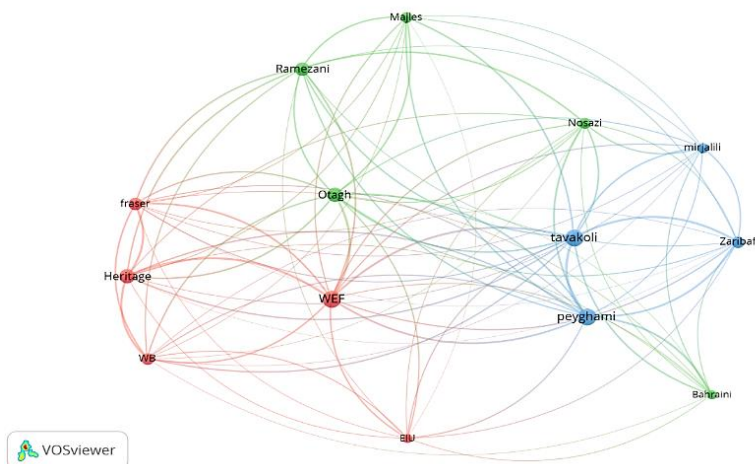
نهادهای و مؤسسات مختلفی در جهان به بررسی و رتبه‌بندی فضای کسب‌وکار مبتنی بر مؤلفه‌ها و شاخص‌های خود می‌پردازند. از جمله بزرگ‌ترین و معروف‌ترین این سازمان‌ها می‌توان به بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، مؤسسه اکونومیست، بنیاد هریتیج و مؤسسه فریزر اشاره کرد. این سازمان‌ها مبتنی بر نگاه کارشناسان و مبانی ایدئولوژیک خود و از طریق ابزارهایی همچون مصاحبه، کشورها را در موضوعات

مختلف حوزه کسب‌وکار دسته‌بندی و رتبه‌بندی می‌کنند.

از این‌رو اگر چه برخی از شاخص‌ها عام و جهان‌شمول است اما برخی از شاخص‌ها مبتنی بر یک هستی‌شناسی و ایدئولوژی و رویکرد خاصی صورت گرفته است که قابل بحث و مذاقه است؛ بنابراین در این پژوهش مؤلفه‌های احصا شده از سوی این مراکز بین‌المللی و نیز مؤلفه‌هایی که از سوی نهادها و سازمان‌های داخلی مانند مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی، شرکت نوسازی صنایع ایران و مقالاتی مانند مؤلفه‌های نهادی فضای کسب‌وکار و رویکرد آمایش استانی با مؤلفه‌های تحلیلی برداشت شده و بسط داده شده از سوی چهار اقتصاددان مقایسه و مشابهت‌سنجی می‌شود و در نهایت شاخص‌های فضای کسب‌وکار مبتنی بر نظریه اقتصاد مقاومتی معرفی و ارائه می‌شود.

برداشت‌های مختلفی از نظریه اقتصاد مقاومتی تاکنون صورت گرفته است. هریک از نظریه‌پردازان به‌زعم خود به تحلیل و شاخص‌سازی در این حوزه پرداخته‌اند. زریباف با رویکرد مبنایی، اقتصاد مقاومتی را دارای ۶ شاخص اصلی و ۱۹ شاخص فرعی عنوان می‌کند. توکلی از طریق نگرش رفتاری و ساختاری به این نظریه، اقتصاد مقاومتی را مشتمل بر ۷ شاخص و ۶۵ زیرشاخص در بخش ساختاری و ۱۷ شاخص در بخش رفتاری قلمداد می‌کند. بازخوانی و داده‌کاوی سیاست‌های کلی محور دیگر شاخص‌سازی برای نظریه اقتصاد مقاومتی است که سلیمانی و پیغامی ۷ بخش و ۱۲۹ زیربخش برای آن اخذ کرده‌اند. رویکرد تاب‌آوری نیز برداشت دیگری است که نظریه اقتصاد مقاومتی را به ۵ شاخص و ۱۵ زیرشاخص بسط داده و تحلیل و طبقه‌بندی کرده است.

در این بخش، نخست ماتریس مجاورت از طریق مقایسه دوبه‌دوی شاخص‌های فضای کسب‌وکار با چهار گروه مؤلفه اقتصاد مقاومتی تشکیل می‌شود. این چهار گروه مؤلفه برگرفته شده از نظرات چهار تن از نخبگان مطرح در زمینه اقتصاد مقاومتی است. زریباف (۱۳۹۴)، توکلی (۱۳۹۶)، پیغامی (۱۳۹۵) و میرجلیلی (۱۳۹۷) هریک با ارائه شاخص‌ها و زیرشاخص‌هایی در رابطه با اقتصاد مقاومتی، دیدگاه خود را در این زمینه در قالب کتاب و مقاله بیان داشته‌اند. از این‌رو از این شاخص‌ها به‌عنوان دیدگاه‌های مختلف اقتصاد مقاومتی استفاده نموده و به بحث و بررسی میزان ارتباط و مشابهت و هم‌پوشانی این شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها با گروه مؤلفه‌های فضای کسب‌وکار پرداخته می‌شود.

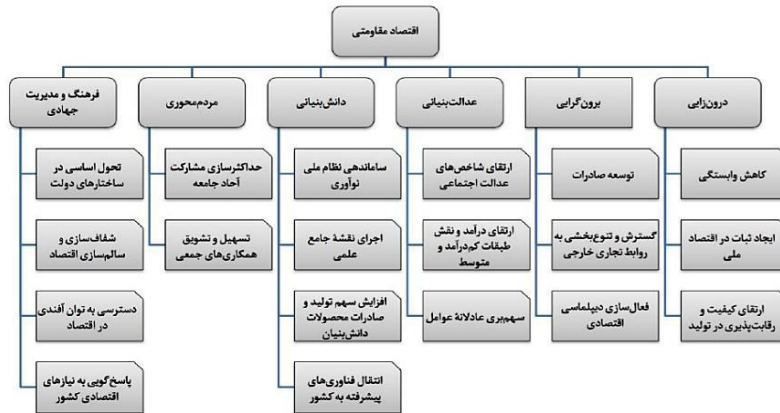
نمودار (۱): مقایسه کلی شاخص‌های کسب‌وکار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی

شکل حاصل متشکل از ماتریس مجاورتی است که از چهارده گروه مؤلفه پدید آمده است. این نمودار دارای سه خوشه است. خوشه آبی رنگ مشتمل بر گروه مؤلفه‌های شاخص‌های اقتصاد مقاومتی است. خوشه سبز رنگ گروه مؤلفه‌های مربوط به شاخص‌های فضای کسب‌وکار مؤسسات و نهادها و افراد داخلی است. خوشه قرمز رنگ نیز شامل گروه مؤلفه‌های شاخص‌های فضای کسب‌وکار نهادها و مؤسسات خارجی است. در این بخش به بررسی میزان ارتباط و مشابهت گره‌های خوشه قرمز و سبز رنگ با خوشه آبی رنگ پرداخته می‌شود.

۴-۱. برداشت مبنایی

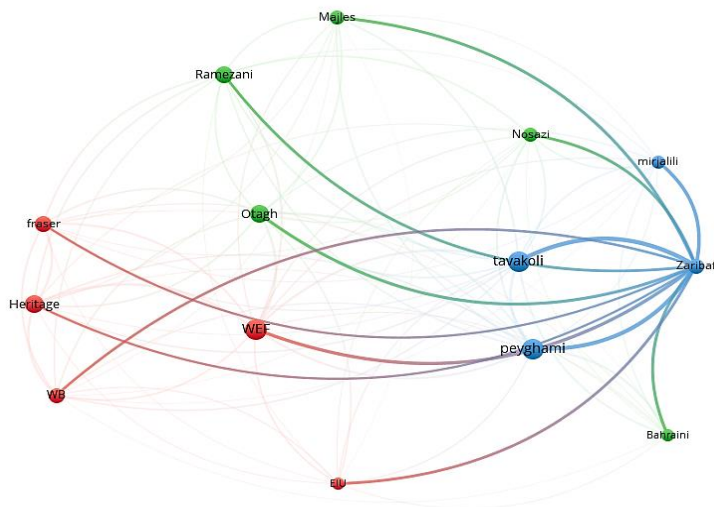
این برداشت از نظریه اقتصاد مقاومتی متعلق به زریباف (۱۳۹۶) دارد و دارای شش رکن اصلی است. در میان مؤلفه‌های فرعی این رویکرد عامل‌هایی همچون ایجاد ثبات در اقتصاد ملی، ارتقای کیفیت و رقابت‌پذیری در تولید، توسعه صادرات، حداکثرسازی مشارکت آحاد جامعه، شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد و مانند آن به مقوله طراحی فضای کسب‌وکار اشاره دارد. در این راستا برای مشابهت‌سنجی این گروه مؤلفه با دیگر گروه مؤلفه‌ها از روش گراف مجاورت استفاده شده است. در تصویر کلی ارتباط گروه مؤلفه این برداشت با گروه مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، گروه مؤلفه‌های فضای کسب‌وکار داخلی و گروه مؤلفه‌های فضای کسب‌وکار خارجی به ترتیب نزدیک، متوسط و دور است. این تصویر حاکی از این نکته است که نگرش

گروه مؤلفه‌های خارجی به ویژه بانک جهانی و مؤسسه هریتیج و بنیاد فریزر بسیار متفاوت با بن‌مایه برداشت‌های مختلف از نظریه اقتصاد مقاومتی است و روشن است که این بر مبنای عدالت است و آن بر مبنای لیبرالیسم است.

شکل (۱): گروه مؤلفه برداشت مبنایی از نظریه اقتصاد مقاومتی (زریاف)

تجزیه و تحلیل نمودارهای حاصل از سه وجه قابل بررسی است: نخستین وجه، جایگشت و ترسیم وضعیت کلی هریک از گروه مؤلفه‌ها نسبت به یکدیگر است. وجه دوم درجه‌بندی میزان روابط هر گروه مؤلفه با دیگر گروه‌ها است. سومین وجه نیز عبارت است از میزان بزرگنمایی و جامعیت هر گروه مؤلفه در جایگاه خودش است. بر این اساس نمودار زیر نشان می‌دهد که گروه مؤلفه‌های برداشت مبنایی از اقتصاد مقاومتی با تمامی گروه مؤلفه‌ها، پیوندی برقرار کرده است؛ اما این مشابهت در بین کل گروه‌ها با گروه مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی توکلی و پیغامی که هم‌خوشه هستند و در خوشه اقتصاد مقاومتی قرار دارند؛ با پیوندهای پررنگ کاملاً مشهود است؛ اما میزان مشابهت‌ها نسبت به خوشه گروه مؤلفه‌های جهانی معادله به‌نحوی دیگر بوده و مجمع جهانی اقتصاد از مشابهت بیشتری نسبت به سایرین در این خوشه با این گروه مؤلفه برخوردار است.

نمودار (۲): مقایسه شاخص‌های کسب‌وکار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با محوریت برداشت مبنایی

ارتباط خوشه سبزرنگ نیز با گروه مؤلفه مذکور درحالی که گروه مؤلفه رویکرد نهادی خود را از بقیه گروه مؤلفه‌های داخلی جدا کرده است؛ در تصویر تفاوت محسوسی بین پیوندهای ارتباطی دیده نمی‌شود. علاوه براین مشابهت‌های شاخص و زیرشاخص‌ها با این گروه مؤلفه به نحوی است که بیشترین مشابهت مربوط به اتاق بازرگانی بوده و کمترین مشابهت نیز متعلق به رویکرد پیمایشی استانی است. نکته بعدی که از شکل مستفاد می‌گردد؛ درجه‌بندی میزان روابط با این گروه مؤلفه است. بر این اساس گروه مؤلفه میرجلیلی در همان خوشه اقتصاد مقاومتی به سبب بیشترین نزدیکی که با این گروه مؤلفه دارد؛ قوی‌ترین رابطه را نیز با این گزینه دارد. همین‌طور گروه مؤلفه توکلی و پیغامی از همین خوشه در رده‌های بعدی قرار دارند؛ اما در خوشه سبز رنگ نیز قوی‌ترین رابطه را گروه مؤلفه‌های رویکرد نهادی و شرکت‌نوسازی داشته و سست‌ترین رابطه را نیز گروه مؤلفه رویکرد پیمایشی استانی دارد. در خوشه قرمز رنگ که خوشه نهادها و مؤسسات بین‌المللی است ما با یک فاصله مواجه هستیم که نزدیک‌ترین آن گروه مؤلفه مجمع جهانی اقتصاد بوده و دورترین آن بانک جهانی و مؤسسه فریزر و بنیاد هریتیج است که در کل نیز ضعیف‌ترین رابطه با گروه مؤلفه مورد بحث را دارند. نکته آخر نیز این است که میزان قدرت پیوند کلی این گروه مؤلفه، ۱۲۷ مورد

برآورد شده است که نسبت به دیگر گروه مؤلفه‌ها دارای مقدار متوسطی است. بنابراین به دلیل دارا بودن وزن متوسط در مقایسه با اوزان دیگر؛ با اندازه برچسب دایره‌ای متوسط به نمایش درآمده است. همچنین مبتنی بر شاخص‌های اصلی و فرعی این برداشت و شاخص‌های فضای کسب و کار نهادها و مؤسسات بین‌المللی مطابق روش هستی‌شناسی در جدول زیر مشابهت‌سنجی صورت گرفت و معیارهای مرتبط استخراج شد.

جدول (۱): مقایسه شاخص‌های کسب و کار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با محوریت

برداشت مبنایی

فرهنگ و مدیریت جهادی	مردم‌محوری	دانش‌بنیانی	عدالت‌بنیانی	برون‌گرایی	درون‌زایی	
	حمایت از سرمایه‌گذاران خرد	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	تجارت فرامرزی - اجرای قراردادهای	- روند آغاز کار - دسترسی به برق - حمایت از خردمقیاس‌ها	بانک جهانی
	- نوآوری - بهداشت و آموزش ابتدای - توسعه بازار مالی - پیچیدگی کسب و کار	- تحصیلات عالی و مهارت‌آموزی - آشنایی فناوری - کارایی بازار کار - نوآوری	- حمایت و حفاظت از مؤسسات و مردم - فناوری	- بازدهی بازار کالا - پیچیدگی کسب و کار - اندازه بازار	- حمایت از مؤسسات - تحصیلات عالی و مهارت‌آموزی - زیرساخت نوآوری - آمادگی فناوری	مجمع جهانی اقتصاد
	حمایت از مصرف‌کنندگان	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	دولت و پشتیبانی	- ثبات و یکپارچگی - زیرساخت	مؤسسه اکونومیست
	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	حاکمیت قانون	- دسترسی به بازارهای آزاد	- کارایی قانونی	بنیاد هریتیج
	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- آزادی تجارت بین‌المللی	- نظام حقوقی و مالکیت	مؤسسه فریزر
	- پایداری و تعهد شرکتها و مؤسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار - تحریم	- بی‌ثباتی قوانین تولید - تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه - ضعف دسترسی به انرژی و فناوری	مرکز پژوهش‌های مجلس

فرهنگ و مدیریت جهادی	مردم‌محوری	دانش‌بنیانی	عدالت‌بنیانی	برون‌گرایی	درون‌زایی	
- تعهد طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان - کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار	- وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار - کمبود نیروی کار ماهر	- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصولات	- رویه‌های ناعادلانه ممیزی و مالیات - وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به اجرای تعهدات از رقبای بازار	- وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به اجرای تعهدات	- غیرقابلیت پیش‌بینی بودن رویه‌های ناعادلانه ممیزی و مالیات - کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار - محدودیت دسترسی به آب، انرژی و تلفن و اینترنت	اتاق بازرگانی
- فقدان مؤلفه مشترک	- انعطاف‌پذیری نیروی کار	- فناوری اطلاعات ارتباطات - زیربنای علمی و فناوری	- فقدان مؤلفه مشترک	- میزان باز بودن اقتصاد - انحصار و رقابت	- زیربنای فیزیکی - زیربنای علمی و فناوری	سازمان نوسازی

۲-۴. برداشت ساختاری

رویکرد ساختاری از سوی توکلی از نظریه اقتصاد مقاومتی برداشت شده است. بر اساس این رویکرد، نظریه اقتصاد مقاومتی دارای دو بخش ساختاری و رفتاری است. در این مؤلفه‌ها، عامل‌هایی مانند تولید طیب، پرکاری، ساختار حقوقی و نظام مشارکتی و امنیت اقتصادی از جمله مقوله‌های مرتبط با فضای کسب‌وکار هستند که در ادامه مبتنی بر روش گراف مجاورت به مقایسه و مشابهت‌سنجی میان این گروه مؤلفه با دیگر مؤلفه‌ها پرداخته می‌شود.

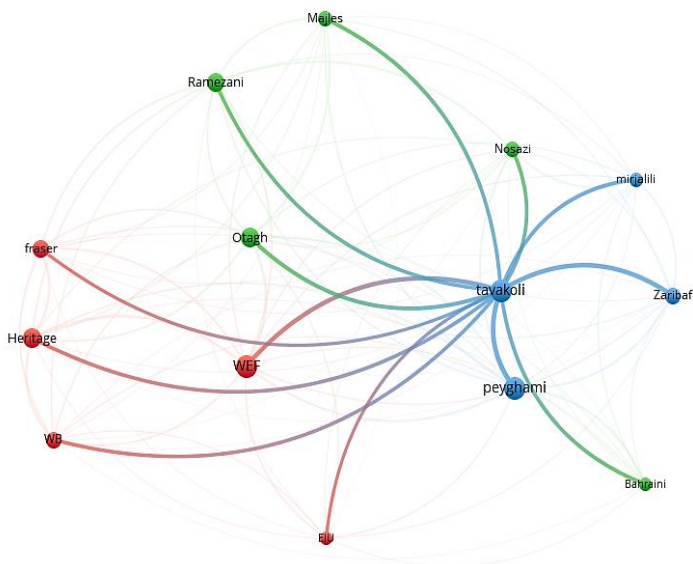
جدول (۲): گروه مؤلفه برداشت ساختاری از نظریه اقتصاد مقاومتی (توکلی)

ساختاری	رفتاری	امنیت اقتصادی
فرهنگ	الگوی تولید	فرهنگ جهادی
ساختار حقوق	الگوی توزیع	عدالت محوری
ساختار حکمرانی اقتصادی	الگوی مصرف	مردم‌بنیانی
ساختار تولیدی و بازرگانی	پُرکاری، تولید طیب	فسادگریزی، شفافیت
ساختار نظام پولی	مصرف اعتدالی، مصرف داخلی	مولد و درون‌زایی
ساختار نظام پولی	رعایت حقوق دیگران	انعطاف‌پذیری، پیشرویی
ساختار نظام مالی و تأمین اجتماعی	اتفاق مازاد	مالیات محوری

تجزیه و تحلیل نمودارهای حاصل از سه‌وجه قابل بررسی است. نخستین وجه، جایگشت و ترسیم وضعیت کلی هر یک از گروه مؤلفه‌ها نسبت به یکدیگر است. وجه دوم درجه‌بندی میزان روابط هر گروه مؤلفه با دیگر گروه‌ها است. سومین وجه نیز عبارت است از میزان بزرگنمایی و جامعیت هر گروه مؤلفه در جایگاه خودش است. بر این اساس این نگرش با شاخص‌های نسبتاً زیاد و زیرشاخص‌های عمدتاً برگرفته از سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی بوده و به همین دلیل این گروه مؤلفه نسبت به هم‌خوشه‌ای‌های خود انعطاف بیشتری به مرکز داشته است. این رخداد به‌منزله این است که این گروه مؤلفه نسبت به بقیه گروه مؤلفه‌ها دارای مؤلفه‌های بیشتر و متنوع‌تری برخوردار بوده و از جامعیت نسبی قابل توجهی برخوردار است.

همانند مورد قبل، این گروه مؤلفه با گروه مؤلفه‌های نظریه اقتصاد مقاومتی دارای لینک ارتباطی ضخیمی نسبت به دیگر گروه‌ها با این گروه مؤلفه بوده و در نتیجه طبیعتاً مشابهت‌های شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها نیز بیشتر است. در بین خوشه سبز رنگ نیز اتاق بازرگانی با وزن ۲۱ و گروه مؤلفه رویکرد پیمایشی استانی با وزن ۱۵ دارای بیشترین و کمترین شباهت در بین شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها با این گروه

مؤلفه هستند. در بین گروه مؤلفه‌های خوشه قرمز رنگ نیز بیشترین مشابهت در شاخص‌های مربوط به مجمع جهانی اقتصاد با وزن ۳۰ است - که در شکل نیز با پیوند ضخیم‌تر مشخص است. کمترین میزان هم به مؤسسه اکونومیست و مؤسسه فریزر با وزن ۹ به‌طور مشترک تعلق دارد.

نمودار (۳): مقایسه شاخص‌های کسب‌وکار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با محوریت برداشت ساختاری

در بحث دوم که میزان قوی‌تر بودن رابطه بین گروه مؤلفه‌ها از روی نزدیک بودن گره‌ها به گزینه مورد نظر - که در اینجا گروه مؤلفه برداشت توکلی است - سنجیده می‌شود، در بین تمام گروه مؤلفه‌ها و در بین گروه مؤلفه‌های هم‌خوشه نزدیک‌ترین گره، گروه مؤلفه پیغامی است. بعد از آن نیز در بین گروه مؤلفه‌های هم‌خوشه گروه مؤلفه زیرباف و میرجلیلی و در بین خوشه‌های دیگر شرکت نوسازی دارای نزدیکی نسبتاً مساوی بوده که در نتیجه در قوی‌تر بودن رابطه نیز بعد از گروه مؤلفه پیغامی، به‌صورت مساوی و مشترک در حلقه دوم ارتباطات قوی با این گروه مؤلفه هستند. در خوشه مؤسسات جهانی نیز مجمع جهانی اقتصاد با نزدیک‌ترین فاصله، قوی‌ترین رابطه را با این گروه مؤلفه داشته و بانک جهانی و مؤسسه فریزر و بنیاد هریتیج نیز با دورترین فاصله، ضعیف‌ترین روابط را با این گروه مؤلفه دارند. قدرت پیوند کلی این گروه مؤلفه دارای وزن ۲۶۱ است که در میان تمام گروه

مؤلفه‌ها بالاترین مقدار بوده و حتی از مجمع جهانی اقتصاد نیز بیشتر است. بنابراین با دارا بودن بزرگ‌ترین وزن نیز این گروه مؤلفه دارای بزرگ‌ترین گزینه دایره‌ای شکل است. همچنین مبتنی بر شاخص‌های اصلی و فرعی این برداشت و شاخص‌های فضای کسب‌وکار نهادها و مؤسسات بین‌المللی مطابق روش هستی‌شناسی در جدول زیر مشابهت‌سنجی صورت گرفت و معیارهای مرتبط استخراج شد.

جدول (۳): مقایسه شاخص‌های کسب‌وکار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با محوریت

برداشت ساختاری

فرهنگ جهانی	عدالت محوری	دانش‌بنیانی	مردم‌بنیانی	انعطاف‌پذیری	مولد و پیشروی	درون‌زایی عین برون‌گرایی
فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	حمایت از سرمایه‌گذاران خرد	حل و فصل ورشکستگی - اجرای قراردادهای	تجارت - فرامرزی - اجرای قراردادهای	روند آغاز کار - دسترسی به برق - حمایت از خریدمقیاس‌ها
- نوآوری	- حمایت و حفاظت از مؤسسات و مردم	- تحصیلات و مهارت‌آموزی	- بهداشت و آموزش ابتدای توسعه بازار مالی	- حمایت از مؤسسات عالی و کسب‌وکار - اندازه بازار	- بازدهی بازار - مؤسسات - پیچیدگی - عالی و مهارت‌آموزی - نوآوری	- حمایت از مؤسسات - تحصیلات و عالی و مهارت‌آموزی - نوآوری - آمادگی فناوری
مؤسسه اکونومیست	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- زیرساخت فناوری	- ثبات و یکپارچگی	- دولت و پشتیبانی	- ثبات و یکپارچگی - زیرساخت
بنیاد هریتیج	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- کارایی قانونی	- دسترسی به بازارهای آزاد	- کارایی قانونی
مؤسسه فریزر	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- نظام حقوقی و مالکیت بین‌المللی	- آزادی تجارت	- نظام حقوقی و مالکیت
- پایداری و تعهد شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی	- تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی	فقدان مؤلفه مشترک	- تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات	- بی‌ثباتی قوانین تولید کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه - ضعف دسترسی	- موانع تعرفه‌های صادرات محصولات واردات مواد اولیه	- بی‌ثباتی قوانین تولید کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه

فرد فرهنگ جهادی	عدالت محوری	دانش بنیانی	مردم بنیانی	انعطاف پذیری	مولد و پیشروی	درون زایی عین برون گرایی
خود به پیمانکاران	در بازار - تحریم		ایرانی مشابه	به انرژی و فناوری		- ضعف دسترسی به انرژی و فناوری
- تعهد طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده هایشان - کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار	- رویه‌های ناعادلانه ممیزی و مالیات - وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به تعدادی از رقبا در بازار	- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	- وجود رقابت غیرمنصفانه و شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار - کمبود نیروی کار ماهر	- غیرقابل پیش‌بینی بودن رویه‌های ناعادلانه ممیزی و مالیات - کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار	- وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به تعدادی از رقبا در بازار - بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات	- غیرقابل پیش‌بینی بودن رویه‌های ناعادلانه ممیزی و مالیات - کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار - محدودیت دسترسی به آب، انرژی و تلفن و اینترنت
فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- فناوری اطلاعات و ارتباطات - زیربنای علمی و فناوری	- انعطاف پذیری نیروی کار	- زیربنای فیزیکی و علمی و فناوری	- میزان باز بودن اقتصاد و انحصار و رقابت	- زیربنای فیزیکی و علمی و فناوری

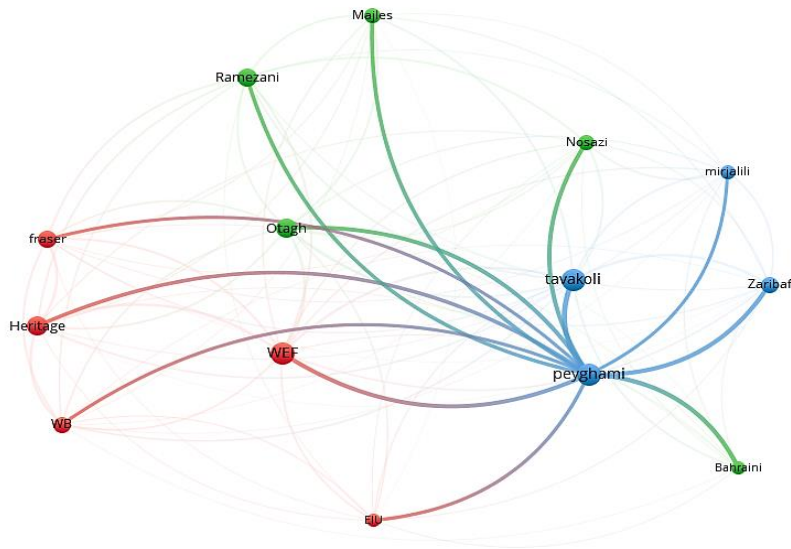
اتاق بازرگانی

۳-۴. برداشت سیاست‌های کلی

رویکرد سیاست‌های کلی مبتنی بر برآیند تمام سیاست‌های کلی در مقوله مقاومت اقتصادی است. این نگرش شامل هفت بخش اصلی و ۱۲۹ مؤلفه فرعی است که از سوی سلیمانی و پیغامی (۱۳۹۵) احصا شده است. در نقشه مربوط به گروه مؤلفه اقتصاد مقاومتی برداشت سیاست‌های کلی، آنچه که در نگاه اول در ذهن مجسم می‌شود این است که پیوندهای ارتباطی در این نقشه نسبتاً ضخیم‌تر شده و ما شاهد لینک‌های قوی‌تری نسبت به نقشه‌های قبل هستیم. این امر به این معناست که این گروه مؤلفه با تعداد زیادی از گروه مؤلفه‌ها در شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها مشابهت در حد متوسط به بالا را دارد.

در این گراف که مرکزیت آن با گروه مؤلفه پیغامی است؛ بیشترین مشابهت بین

تمام گروه مؤلفه‌های بیرون و درون خوشه را گروه مؤلفه توکلی دارد که به‌همین دلیل نیز ضخیم‌ترین پیوند مربوط به پیوند این دو گره است و میزان مشابهت‌های این دو، به عدد ۴۳ می‌رسد که بالاترین میزان مشابهت بین کل پیوندها در نقشه اصلی است. این میزان مشابهت در شاخص میزان نزدیک بودن و هم‌پوشانی خوب این دو گروه مؤلفه را می‌رساند. در خوشه اقتصاد مقاومتی نیز گروه مؤلفه زیرباف و میرجلیلی دارای میزان مشابهت خوبی نسبت به ظرفیت خود با این گروه مؤلفه داشته‌اند.

نمودار (۴): مقایسه شاخص‌های کسب‌وکار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با محوریت برداشت سیاست‌های کلی

در بین مؤسسات خارجی هم چهار گروه مؤلفه مجمع جهانی اقتصاد و بانک جهانی و مؤسسه فریزر و بنیاد هریتیج دارای لینک‌هایی با ضخامت متوسط هستند و در نتیجه این سازمان‌ها باید تعداد مشابهت خوبی با این گروه مؤلفه داشته باشند. هر یک از مؤسسات ذکر شده به ترتیب دارای ۲۳، ۹، ۸ و ۱۶ مورد در مشابهت‌های شاخص‌ها هستند.

در خوشه سبز رنگ نیز که مؤسسات داخلی هستند به نظر می‌رسد که تمام پیوندها دارای مقدار ضخامت متوسطی هستند و در نتیجه شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها متشابه آنها با این گروه مؤلفه نیز نزدیک به هم است؛ بنابراین گروه مؤلفه‌های رویکرد

نهادی، اتاق بازرگانی، شرکت نوسازی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس و رویکرد پیمایشی استانی به ترتیب دارای ۲۸، ۲۲، ۲۲، ۱۵ و ۱۴ مشابهت با این گروه مؤلفه بوده که نسبت به کل وزن این گروه و دیگر مشابهت‌ها میزان متوسطی بوده است.

نکته دوم بررسی میزان نزدیکی و قوت رابطه گزینه‌های دیگر با گزینه مورد نظر است. طبق نقشه نزدیک‌ترین گزینه چه در خوشه و چه در کل گزینه‌ها، گروه مؤلفه ساختاری (توکلی) است. در وهله بعدی نیز گروه مؤلفه‌های زیریاف و بحرینی (رویکرد نهادی) مشترکاً در جایگاه دوم قرار می‌گیرند و پس از گروه مؤلفه توکلی قوی‌ترین رابطه را با این گروه دارند. گروه مؤلفه‌های شرکت نوسازی صنایع که از خوشه سبز رنگ بوده و میرجیلی که از خوشه اقتصاد مقاومتی بوده است هم از جهت برقراری قوی‌ترین رابطه با گروه مذکور در جایگاه سوم قرار می‌گیرند؛ اما جایگاه چهارم در برقراری ارتباط قوی به دو گزینه وزن دار و دارای جامعیت نسبتاً بالا می‌رسد که عبارت‌اند از مجمع جهانی اقتصاد از خوشه قرمز رنگ و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی از خوشه سبز رنگ است. به‌علاوه مؤسسه اکونومیست جلوتر از مجمع جهانی و اتاق بازرگانی دارای استواری بیشتری در رابطه با گروه مؤلفه پیغامی است. نکته جالب در این نقشه این است که پنج گروه مؤلفه مرکز پژوهش‌های مجلس و شاخص‌های رویکرد پیمایشی استانی از خوشه مؤسسات داخلی و مؤسسه فریزر و بنیاد هریتیج و بانک جهانی از مؤسسات جهانی به‌طور مشترک در دورترین حالت از گروه مورد بحث قرار گرفته و ضعیف‌ترین ارتباط را با گروه مؤلفه پیغامی دارند.

مبحث دیگری که در این نقشه وجود دارد عبارت است از اینکه وزن و قدرت پیوند کلی این گروه مؤلفه از مجمع جهانی اقتصاد فقط به اندازه یک شماره کم دارد و جزء بالاترین وزن‌ها در کل گره‌ها به‌شمار می‌رود. مقدار وزن و قدرت پیوند کلی این گروه مؤلفه ۲۴۳ است و همچنین نسبت بر همین وزن دارای برجسب و گزینه نسبتاً بزرگی نسبت به وضعیت کلی تمامی گره‌ها است. همچنین مبتنی بر شاخص‌های اصلی و فرعی این برداشت و شاخص‌های فضای کسب‌وکار نهادها و مؤسسات بین‌المللی مطابق روش هستی‌شناسی در جدول زیر مشابهت‌سنجی صورت گرفت و معیارهای مرتبط استخراج شد.

جدول (۴): مقایسه شاخص‌های کسب و کار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با محوریت برداشت سیاست‌های کلی

منابع طبیعی، زیست‌محیطی و اکولوژیکی	توسعه و تحول آموزش، علم و فناوری	مباحث اجرایی-تفنی	مسائل فرهنگی اجتماعی	مباحث جمعیتی	اطلاعاتی ارتباطی و زیرساخت‌های فیزیکی	توسعه و پیشرفت اقتصادی	
فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- ثبت مالکیت و دارایی‌ها - مالیات اخذ - اعتبارات	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- روند آغاز کسب و کار - حمایت از خردمقیاس‌ها - تجارت فرامرزی - اجرای قراردادهای	بانک جهانی
فقدان مؤلفه مشترک	- نوآوری - بهداشت و آموزش ابتدایی - تحصیلات عالی و مهارت‌آموزی - آمادگی فناوری	- مؤسسات - توسعه بازار مالی - پیچیدگی کسب و کار	- مؤسسات و بهداشت و آموزش ابتدایی - نوآوری	بهداشت و آموزش ابتدایی-تحصیلات عالی و مهارت‌آموزی	- زیرساخت نوآوری - آمادگی فناوری - محیط اقتصاد کلان - توسعه بازار مالی	- حمایت از مؤسسات - تحصیلات عالی و مهارت‌آموزی - زیرساخت نوآوری - آمادگی فناوری - بازده بازار کالا - اندازه بازار	مجمع جهانی اقتصاد
فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- حمایت از مصرف‌کنندگان	- محصولات و رسانه‌ها	فقدان مؤلفه مشترک	- زیرساخت	- دولت و پشتیبانی - ثبت و یکپارچگی - زیرساخت	مؤسسه اکونومیست
فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- حاکمیت قانون - اندازه دولت	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- دسترسی به بازارها	- اندازه دولت - دسترسی به بازارها	بنیاد هرتیج
فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- نظام حقوقی و مالکیت - مقررات	فقدان مؤلفه مشترک	فقدان مؤلفه مشترک	- پول سالم - آزادی تجارت - بین‌المللی	- نظام حقوقی و مالکیت	مؤسسه فریزر
فقدان مؤلفه مشترک	- فقدان دسترسی به فناوری مورد نیاز	- پایداری و تعهد شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به	- تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات	- کمبود نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده	- فقدان دسترسی به فناوری مورد نیاز - ضعف نظام توزیع - صادرات کالا و واردات مواد اولیه	- بی‌ثباتی قوانین تولید - تعرفه پایین رقابت غیرمنصفانه - موانع تعرفه‌ای - صادرات کالا و واردات مواد اولیه	مرکز پژوهش‌های مجلس

منابع طبیعی، زیست‌محیطی و اکولوژیکی	توسعه و تحول آموزش، علم و فناوری	مباحث اجرایی-تفنی	مسائل فرهنگی اجتماعی	مباحث جمعیتی	اطلاعاتی ارتباطی و زیرساخت‌های فیزیکی و	توسعه و پیشرفت اقتصادی	
		پیمانکاران ضعف دادسراها در رسیدگی مؤثر به شکایتها - بی‌ثباتی قوانین و مقررات تولید و سرمایه‌گذار ی	ایرانی مشابه		حمل و نقل - ضعف زیرساخت‌های تأمین برق	- فقدان دسترسی به فناوری مورد نیاز - کمبود نیروی انسانی ماهر و آموزش دیده - مشکل دریافت تسهیلات - ضعف نظام توزیع	
محیط جغرافیایی	- فناوری و نوآوری - محیط علمی- آموزشی - نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	- رویه‌های ناعدالانه ممیزی و مالیات - وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به تعدادی از رقبا در بازار - ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد مؤثر متجاوزان به حقوق دیگران - محیط حقوقی و قانونی	- محیط فرهنگی - کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار - تعهد طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده هایشان	- کمبود نیروی کار ماهر	- ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری) - ضعف نظام توزیع - کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات - محدودیت های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت - محدودیت دسترسی به آب - محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق،	- غیرقابل پیش بینی بودن - رویه‌های ناعادلانه ممیزی و مالیات - محدودیت دسترسی به آب، انرژی و تلفن و اینترنت - وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به تعدادی از رقبا در بازار - بی تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات - موانع در فرایندهای اداری و آخذ مجوزها - کمبود نیروی کار ماهر	اتاق بازرگانی

منابع طبیعی، زیست‌محیطی و آکولوژیکی	توسعه و تحول آموزش، علم و فناوری	مباحث اجرایی-تقنینی	مسائل فرهنگی اجتماعی	مباحث جمعیتی	زیرساخت‌های فیزیکی و اطلاعاتی ارتباطاتی	توسعه و پیشرفت اقتصادی	
					گاز، گازوئیل...		
فقدان مؤلفه مشترک	فناوری و اطلاعات و ارتباطات - زیربنای علمی و فناوری	محیط سیاسی و اجتماعی	-حطاف پذیری نیروی کار	فقدان مؤلفه مشترک	- زیربنای فیزیکی - فناوری اطلاعات و ارتباطات	- محیط اقتصاد کلان - بزرگی و کارایی دولت - میزان باز بودن اقتصاد - انحصار و رقابت	سازمان نوسازی

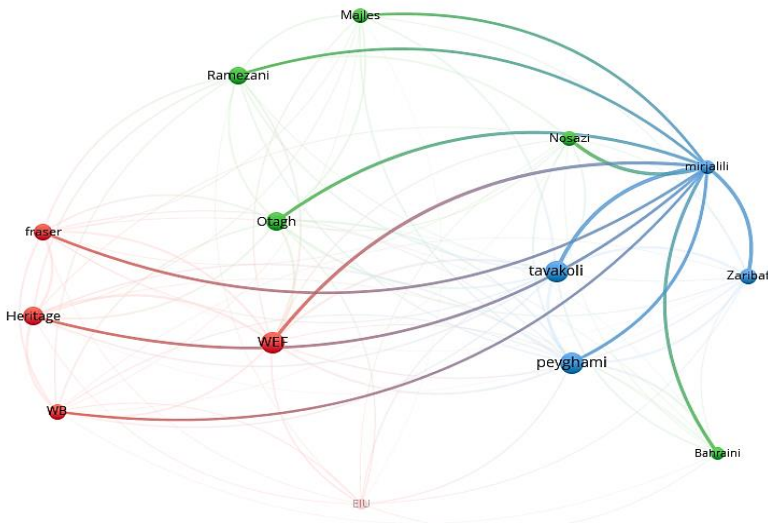
۴-۴. برداشت تاب‌آوری

این برداشت که در حقیقت نماینده برداشت تاب‌آوری در اقتصاد مقاومتی است، نشان‌دهنده نقشه متفاوتی از دو جنبه است. جنبه اول این است که این گروه مؤلفه در گوشه نقشه قرار گرفته است و این امر خود نشان از خاص بودن نگاه و دیدگاه این گروه مؤلفه است. البته ممکن است دلیل گوشه‌گیری این گروه به‌خاطر شاخص‌های به‌شدت کلان و کم بودن شاخص‌های آن نیز باشد. دومین جنبه نیز این است که این گروه مؤلفه با صنایع نوسازی ایران بسیار نزدیک بوده - حتی نزدیک‌تر از هم‌خوشه‌ای خود - و مؤلفه‌های مشابه و رابطه قوی‌ای با آن دارد.

جدول (۵): گروه مؤلفه برداشت تاب‌آوری از نظریه اقتصاد مقاومتی (میر جلیلی)

متغیر	مؤلفه (شاخص)
۱. نسبت کسری بودجه به GDP ۲. نرخ تورم ۳. نرخ بیکاری ۴. نرخ ارز ۵. سهم نفت در بودجه دولت	تاب‌آوری محیط اقتصاد کلان
۱. صادرات غیر نفتی به کل واردات ۲. واردات کالای واسطه‌ای و اولیه به کل واردات	تاب‌آوری تجارت خارجی
۱. نسبت کل بودجه کشور به GDP	تاب‌آوری بازار

متغیر	مؤلفه (شاخص)
۲. نسبت مصرف دولت به مصرف کل اقتصاد ۳. نسبت صادرات و واردات به GDP	
۱. اقتصاد زیرزمینی ۲. نسبت شاغلان با تحصیلات عالی به کل شاغلان دولت	تاب‌آوری دولتی
۱. ضریب جینی ۲. نرخ باسواد ۳. تعداد بیمه‌شدگان اصلی تأمین اجتماعی	تاب‌آوری اجتماعی

نمودار (۵): مقایسه شاخص‌های کسب‌وکار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با محوریت برداشت تاب‌آوری (میرجلیلی)

آنچه که در این نقشه دیده می‌شود نسبت به سه نمودار قبل پیوندها ضعیف‌تر و دارای ضخامت کمتری شده است که دلایل آن بیان شد. با این وجود، پیوند پر ضخامت آن با گروه مؤلفه توکلی است. این پیوند با درجه مشابهت ۱۸ دارای بیشترین میزان مشابهت با این گروه مؤلفه است. بعد از آن نیز گروه مؤلفه شرکت‌نوسازی با وزن ۱۴، در رده دوم مشابهت‌ها با این گروه مؤلفه قرار دارد. این در حالی است که هم‌خوشه‌ای‌های این گزینه یعنی گروه مؤلفه‌های زیرباف و پیغامی با درجه مشابهت ۱۳ و ۷ به ترتیب بعد از شرکت صنایع‌نوسازی و بعد از مجمع جهانی

اقتصاد قرار گرفته‌اند. در این نقشه یک گره هم خاموش است که نشان از این دارد که گروه مؤلفه مؤسسه اکونومیست هیچ مشابهتی با این گزینه نداشته و در نتیجه هیچ پیوندی نیز بین آنها برقرار نشده است. ضعیف‌ترین مشابهت‌ها نیز مربوط به بانک جهانی با وزن دو بوده است.

اما در بحث میزان قوی بودن رابطه؛ طبق نقشه و بدون شک شرکت نوسازی ایران که از خوشه سبز رنگ است، قوی‌ترین رابطه را با این گروه مؤلفه دارد و با اختلاف کمی گروه مؤلفه زیرباف دومین گرهی است که دارای رابطه قوی‌تری نسبت به بقیه گره‌ها با این گروه مؤلفه‌ها را دارد. خاص بودن این گروه مؤلفه آخر فقط به بند اول ختم نشده و در این قسمت نیز یک ویژگی خاص در تصویر نسبت به بقیه مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی دارد. آن ویژگی عبارت است از ارتباط قوی‌تری که تمام گروه مؤلفه‌های خوشه سبز رنگ که متعلق به سازمان‌ها و افراد داخلی هستند نسبت به تمام گروه مؤلفه‌های خوشه قرمز رنگ که حاوی مؤسسات جهانی است، برقرار کرده‌اند. به عبارت دیگر دورترین گروه مؤلفه از خوشه سبز رنگ، از نزدیک‌ترین گروه مؤلفه قرمز رنگ به این گروه مؤلفه اقتصاد مقاومتی نزدیک‌تر است. همچنین مبتنی بر شاخص‌های اصلی و فرعی این برداشت و شاخص‌های فضای کسب‌وکار نهادها و مؤسسات بین‌المللی مطابق روش هستی‌شناسی در جدول زیر مشابهت‌سنجی صورت گرفت و معیارهای مرتبط استخراج شد.

جدول (۶): مقایسه شاخص‌های کسب‌وکار با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی با محوریت

برداشت تاب‌آوری

تاب‌آوری محیط اقتصاد کلان	تاب‌آوری تجارت خارجی	تاب‌آوری بازار	تاب‌آوری دولتی	تاب‌آوری اجتماعی
- تجارت فرامرزی - حمایت از سرمایه‌گذاران خرد	- تجارت فرامرزی - اجرای قراردادهای	- آغاز کسب‌وکار - حل و فصل و رشکستگی - اخذ مجوز برای ساخت	- اخذ اعتبارات مالیات - ثبت مالکیت و دارایی‌ها	- حمایت از سرمایه‌گذاران خرد
- محیط اقتصاد کلان - توسعه بازارهای مالی - زیرساخت	- بازدهی بازار کالا - پیچیدگی کسب‌وکار - اندازه بازار	- اندازه بازار نوآوری - کارایی بازار کار - توسعه بازارهای مالی	- آمادگی فناوری - بازده بازار کالا - کارایی بازار کار - نوآوری - پیچیدگی کسب‌وکار	- بهداشت و آموزش ابتدایی - تحصیلات عالی و مهارت‌آموزی - پیچیدگی کسب‌وکار - حمایت از مؤسسات
- ثبت و یکپارچگی - زیرساخت	- دولت و پشتیبانی	- محصولات و رسانه	- دولت و پشتیبانی - زیرساخت فناوری	- حمایت از مصرف‌کنندگان

تاب آوری اجتماعی	تاب آوری دولتی	تاب آوری بازار	تاب آوری تجارت خارجی	تاب آوری محیط اقتصاد کلان	
- کارایی قانونی	- اندازه دولت	- دسترسی به بازارهای آزاد	- کارایی قانونی	- کارایی قانونی - حاکمیت قانون	بنیاد هریتیج
- مقررات	- اندازه دولت	- مقررات - آزادی تجارت - بین‌المللی	- آزادی تجارت - بین‌المللی	- نظام حقوقی و مالکیت - پول سالم	مؤسسه فریزر
- تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه	- بی‌تعهدی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران	- تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار - تحریم تولید کالاهای غیراستاندارد، تقلبی و عرضه بدون محدودیت آن در بازار	- موانع تعرفه‌ای صادرات واردات مواد اولیه - بی‌ثباتی در قیمت مواد اولیه	- بی‌ثباتی قوانین تولید - تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه - ضعف دسترسی به انرژی و فناوری	مرکز پژوهش‌های مجلس
- کمبود نیروی کار ماهر - کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار - نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول - بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات - تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌ رغبتی به خرید محصولات ایرانی	- وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار - ضعف نظام توزیع موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی - ساختار و عملکرد دولت	- رویه‌های ناعادلانه ممیزی و مالیات - وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به از رقبا در بازار - تعدادی از رقبا در بازار - ساختار تولید - دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	- وجود انحصار، امتیاز یا هرنوع رانت به تعدادی از رقبا در بازاری - بی‌ثباتی سیاست ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی - ناظر بر کسب و کار	- غیرقابل پیش‌بینی بودن رویه‌های ناعادلانه ممیزی و مالیات - محدودیت دسترسی به آب، انرژی و تلفن و اینترنت - محیط اقتصاد کلان - موانع فرایندهای اداری و اخذ مجوزها	اتاق بازرگانی
- انعطاف پذیری نیروی کار - محیط سیاسی - اجتماعی	- بزرگی و کارایی دولت - فناوری اطلاعات و ارتباطات - زیربنای علمی و فناوری	- میزان باز بودن اقتصاد - انحصار و رقابت - سلامتی و گستردگی بازارهای مالی	- میزان باز بودن اقتصاد - انحصار و رقابت	- محیط اقتصاد کلان - زیربنای فیزیکی و زیربنای علمی و فناوری	سازمان نوسازی

در نتیجه این نمودار نشان می‌دهد که تضاد بسیار فاحشی بین سازمان‌های جهانی با نظریه تاب‌آوری وجود دارد. هنگامی که این نظریه نیز ذیل نظریه اقتصاد

مقاومتی تعریف می‌شود، این امر تقویت شده و بیش از پیش به مؤلفه‌های استقلال، خودکفایی و عدم وابستگی به تجارتی خاص و تولید و دانش‌بنیانی و رشد پایدار بر مبنای عدالت می‌پردازد. درحالی‌که مؤسسات غربی و متعارف بیشترین تأکید را روی آزادی اقتصادی و مزیت نسبی دارند و بر اساس این مبنا کشورهای درحال‌رشد و پیشرفت مانند ایران را صرفاً توصیه به کاشتن سیب‌زمینی و محصولات کشاورزی می‌کنند. در این نقشه به‌صورت کاملاً واضحی نشان داده است که سیاست‌ها و مؤلفه‌ها و شاخص‌های سه مؤسسه بانک جهانی و هریتیج و فریزر روی آزادی اقتصادی تأکید ویژه‌ای داشته و اصلاً استقلال اقتصادی را حتی به اندازه یک زیرشاخص قبول ندارند. مسئله آخری که در این بخش باید ذکر شود این است که علی‌رغم کم‌بودن شاخص‌ها و زیرشاخص‌های این گروه مؤلفه؛ اما با داشتن ۹۶ پیوند کلی، میزان وزن خوب و متوسطی داشته که در نتیجه آن گزینه دایره‌ای شکل آن، حجم متوسطی را در نقشه نشان داده است.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش شاخص‌های متعارف فضای کسب‌وکار نهادهای بین‌المللی و شاخص‌های پراکسی و بومی متأثر از آنها احصا شد و با مؤلفه‌های فضای کسب‌وکار از منظر اقتصادی مقاومتی در بینش چهار نظریه‌پرداز این حوزه مورد مقایسه و مشابهت‌سنجی قرار گرفت. روش پژوهش مبتنی بر اندازه‌گیری مشابهت هستی‌شناسی و با استفاده از نرم‌افزار vos viewer صورت گرفت. در این مطالعه شاخص‌های متعارف فضای کسب‌وکار نهادهایی همچون بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد، مؤسسه اکونومیست، بنیاد هریتیج و مؤسسه فریزر در خارج از کشور و مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، اتاق بازرگانی و صنایع و معادن و کشاورزی، شرکت نوسازی صنایع ایران، نگرش مؤلفه‌های نهادی و رویکرد پیمایشی استانی در داخل با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه چهار اندیشمند در این حوزه مشابهت‌سنجی شد و عامل‌هایی مبتنی بر رویکرد بومی و دینی و مقاومتی برای فضای کسب‌وکار استخراج شد.

در مشابهت‌سنجی میان شاخص‌های فضای کسب‌وکار بین‌المللی و داخلی با مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی، معیارهایی همچون فرایند آغاز کار تا تولید محصول، امکان أخذ مجوزهای کار، میزان دسترسی به انرژی، هزینه‌های زمین و ساختمان، نسبت هزینه مالیات در نظام تولید، میزان سرمایه‌گذاری خردبنیاد و مردمی،

اولویت‌بندی اعتباردهی (سهام تولید، صادرات، دانش‌بنیانی، مردم‌محوری، اشتغال‌زایی و عدالت‌مداری)، میزان برون‌گرایی (شاخص صادرات، شاخص واردات، شاخص ترانزیت)، شاخص عدالت‌محوری در قراردادهای (سهام‌بری عادلانه، برابری فرصت‌ها، توازن اجتماعی، رعایت حقوق مردم، کیفیت نظام حقوق و قضایی)، شاخص تاب‌آوری و حمایت‌گری از تولید و کار (میزان تعطیلی کارگاه‌ها و بنگاه‌های خدماتی و تولیدی، نرخ تورم، نرخ ارز، نرخ اشتغال و بیکاری، میزان ارتباط شبکه تولید به دیگر بنگاه‌ها و تولیدات، میزان تسهیلات به تولید و کار نسبت به مصرف و سفته‌بازی، میزان تعاون و همیاری درون‌صنفی و میان‌صنفی، میزان حمایت بیمه‌های دولتی، خصوصی و تعاونی از ورشکستگان، میزان هزینه‌های تحمیلی شکست به جامعه)، شاخص کیفیت زیرساخت‌های تولید (جاده، آب، زمین و مکان تولید، راه‌آهن، سرمایه‌های فیزیکی - انسانی ایرانی، بازارهای دریایی و بندر، نظام تولید کالا و خدمات)، شاخص نظام مشارکتی (تناسب دستمزد با کار، تناسب کار با تولید محصول، میزان تولیدی‌های تعاونی، میزان حس مشارکت و تعلق کارگران در بنگاه‌های خصوصی و دولتی، تعداد بنگاه‌های کوچک و متوسط مشارکتی)، نظام قیمت‌گذاری منصفانه (تولید متقن، تولید طیب، شاخص اندازه کار صورت گرفته، قیمت نهایی نسبت به قیمت عوامل تولید) و شاخص تولید دانش‌بنیانی (درجه نوآوری، درجه نیاز جامعه، مقدار ارزش افزوده، میزان پیشرانی در رشد علم و فناوری، شاخص کاربردی، شاخص تخصصی، شاخص تجاری‌سازی) می‌توان نام برد.

تمایزهای شاخص‌های احصا شده مبتنی بر مؤلفه‌های نظریه‌پردازان اقتصاد مقاومتی با شاخص‌های موجود کسب‌وکار در دو وجه اندیشه‌ای و شاخصی است. رویکرد ایدئولوژیک و تفکر جریان غالب و مرسوم اقتصاد متعارف مبتنی بر نظریه بازار آزاد است. درحالی‌که نظریه اقتصاد مقاومتی مبتنی بر تفکر برخاسته از اسلام و اقتصاد اسلامی است. علاوه بر این شاخص‌های مرسوم بر اساس نگرش جهان‌شمولی و بدون توجه به ظرفیت‌ها و استعدادهای بومی و منطقه‌ای طراحی شده است. نکته‌هایی نیز این است که برخی از نهادها به‌ویژه بانک جهانی مبتنی بر برخی مقصودهای سیاسی مانند رخداد معروف کشور شیلی، بعضاً شاخص‌ها و عملکردها را طراحی و رتبه‌بندی کرده است. همچنین روش‌شناسی جمع‌آوری داده‌ها که عموماً مبتنی بر مصاحبه تصادفی و نهایتاً پرسشنامه است، خود جای نقد دارد. از سوی دیگر پیشانی شاخص‌ها، کمی و کیفی بودن هر کدام، تفاوت ماهوی برخی با شاخص اصلی یا دیگر شاخص‌ها و میزان وزن هر کدام و عدم دسترسی به داده‌های متقن و

دقیق کشورها از نقاط ضعف شاخص‌های موجود به حساب می‌رود. این شاخص‌ها می‌توانند با توجه به سه ضلع دولتی، خصوصی و تعاونی اقتصاد کشور طبق قانون اساسی در اصل ۴۴، نمایان‌گر رویکردی جدید به مؤلفه‌های فضای کسب‌وکار باشند و درآمدی بر طراحی شاخص‌های بومی و دینی و تاب‌آور و مقاوم در برابر نوسانات اقتصادی و غیراقتصادی در قالب تشکیل شبکه‌های تعاملی و تعاونی محلی و صنفی باشند. همچنین این شاخص‌ها امکان این استفاده را دارند که جوامع و مناطق را مبتنی بر ابعاد بومی، اعتقادی و یاریگری و اقتصادی و مقاومتی و فرهنگی شناسایی و دسته‌بندی و رتبه‌بندی و سنجش نمایند.

فهرست منابع

- تاری، فتح‌الله و علوی‌منش، محسن (۱۳۹۰). بهبود فضای کسب‌وکار در برنامه پنجم توسعه. مجلس و پژوهش، (۶۷).
- توکلی، محمدجواد (۱۳۹۵). *خاکریز اقتصادی: خوانشی بر اقتصاد مقاومتی*. تهران: انتشارات کانون اندیشه جوان.
- حسین‌زاده بحرینی، محمدحسین و ملک‌الساداتی، سعید (۱۳۸۹). موانع نهادی سرمایه‌گذاری و کسب‌وکار در ایران. *پژوهشنامه بازرگانی*، (۵۹).
- خامنهای سیدعلی، سایت حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب: www.khamenei.ir
- ذوالفقاری، لیلیا (۱۳۹۵). *ارائه مدل دینامیکی برای بهبود فضای کسب‌وکار شهرستان ارومیه در راستای اقتصاد مقاومتی*. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). گروه مهندسی صنایع، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.
- زرییاف، سیدمهدی (۱۳۹۴). *نظریه اقتصاد مقاومتی*. تهران: سازمان پدافند غیر عامل کشور، قرارگاه پدافند اقتصادی.
- سلیمانی، یاسر و پیغامی، عادل (۱۳۹۵). مؤلفه‌های الگوی مقاوم‌سازی اقتصادی - اجتماعی جمهوری اسلامی ایران (مطالعه موردی سیاست‌های کلی ابلاغی مقام معظم رهبری). *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، سال نوزدهم، (۷۱).
- شاه‌آبادی، ابوالفضل؛ نظیری، محمدکاظم و جمشیدی، امیر (۱۳۹۹). تأثیر فضای کسب‌وکار بر سرمایه‌گذاری کشورهای منتخب منطقه منا. *نشریه علمی پژوهشی مدیریت کسب‌وکارهای بین‌المللی*، ۳(۲)، ۶۱-۸۰.
- طببچی اکبری، لاله؛ بابازاده، محمود؛ سامعی، قاسم و آخوندزاده یوسفی، طاهره

(۱۳۹۹). *ارزیابی تأثیرات کارآفرینی و فضای کسب و کار بر مؤلفه‌های بهره‌وری: شواهدی از کشورهای منتخب در حال توسعه*. فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد اقتصادی، ۹(۳۵)، ۱۹۹-۲۳۶.

کاوند، امیرمسعود (۱۳۸۸). *صنعت و فضای بازاریارنده کسب و کار در ایران*. سستبران، (۵۵)، ۷-۱۰.

گزارش بررسی چالش‌های فضای کسب و کار (۱۳۸۸). مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات اقتصادی (گروه بازرگانی)، شماره مسلسل: ۹۹۷۳.

لطفی، اکبر (۱۳۹۵). *شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر تحقق اقتصاد مقاومتی در بخش صنعت استان آذربایجان غربی*. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). گروه مهندسی صنایع، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

محمدی خیاره، محسن و رستمی، نسرین (۱۳۹۸). بررسی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار در استان گلستان (با استفاده از روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)). *اقتصاد و توسعه منطقه‌ای*، ۲۶(۱۷)، ۱۲۷-۱۵۰.

مهربانی، فاطمه؛ عبداللهی، فرشته و بصیرت، مهدی (۱۳۹۵). اثر فضای کسب و کار بر رشد اقتصادی ایران، کشورهای MENA و OECD با استفاده از روش گشتاور تعمیم‌یافته. *سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۱۳(۴)، ۶۵-۹۶.

میرجلیلی، سیدحسین و بزرگی، روشنگر (۱۳۹۷). بررسی شاخص ترکیبی تاب‌آوری اقتصادی ایران طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴. *دوفصلنامه جستارهای اقتصادی ایران*، ۲۹(۱)، ۶۹-۹۴.

- Fraser INSTITUTE, Economic Freedom of the World (2018). Annual report 2018, Canada.
- Maedche, A. & Staab, S. (2001). *Comparing ontologies-similarity measures and a comparison study*, (6). AIFB.
- Maedche, Alexander & Staab, Steffen (2002). Measuring Similarity between Ontologies, EKAW 2002: International Conference on Knowledge Engineering and Knowledge Management, Knowledge Engineering and Knowledge Management: Ontologies and the Semantic Web pp 251-263.
- patnaik, megha (2017). *Essays in firm performance with macroeconomic implications*. doctor of philosophy, stanford university.
- Perianes-Rodriguez, A.; Waltman, L. & Van Eck, N.J. (2016). Constructing bibliometric networks: A comparison between full and fractional counting. *Journal of Informetrics*, 10(4), 1178-1195.
- Perianes-Rodriguez, A.; Waltman, L. & Van Eck, N.J. (2016). Constructing bibliometric networks: A comparison between full and fractional counting. *Journal of Informetrics*, 10(4), 1178-1195.

- Stern, P.C. (2010). *Environmentally significant behavior and how to change it*. national congress on behavior change sustainability, Sydney, Australia. 1-28.
- Teodorica, G. A. (2015). Effect of Ease of Doing Business to Economic Growth among Selected Countries in Asia. *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*, 5(3), 139-145.
- The Economist, report from The Economist Intelligence Unit: Global Microscope (2018). The Enabling Environment for Financial Inclusion, London.
- The Heritage Foundation, INDEX OF ECONOMIC FREEDOM (2018). USA.
- UNIDO (2008). Annual report 2008, United Nations Industrial Development Organization Vienna, 2009.
- Van Eck, N.J. & Waltman, L. (2009). How to normalize cooccurrence data? An analysis of some well-known similarity measures. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 60(8), 1635-1651.
- Van Eck, N.J. & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2), 523-538.
- Van Eck, N.J. & Waltman, L. (2011). Text mining and visualization using VOSviewer. *ISSI Newsletter*, 7(3), 50-54.
- Van Eck, N.J. & Waltman, L. (2014). Visualizing bibliometric networks. In Y. Ding, R. Rousseau, & D. Wolfram (Eds.), *Measuring scholarly impact: Methods and practice* (285–320). Springer.
- Van Eck, N.J.; Waltman, L.; Dekker, R. & Van den Berg, J. (2010). A comparison of two techniques for bibliometric mapping: Multidimensional scaling and VOS. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 61(12), 2405–2416.
- Waltman, L. & Van Eck, N.J. (2013). A smart local moving algorithm for large-scale modularity-based community detection. *European Physical Journal B*, 86(11), 471.
- Waltman, L.; Van Eck, N.J. & Noyons, E.C.M. (2010). A unified approach to mapping and clustering of bibliometric networks. *Journal of Informetrics*, 4(4), 629–635.
- World Bank group and the International Finance Corporation (2017). *Doing Business 2018: Reforming to Create Jobs-World bank group flagship report-New York*.
- World Bank group and the International Finance Corporation (2018). *Doing Business 2019: Training for Reform-World bank group flagship report-16TH Edition-New York*.
- World bank group and the International Finance corporation (2010). *Doing Business 2011: Making a difference for entrepreneurs- world bank group-New York*.
- World Bank. (2020). Accessed at <http://www.doingbusiness.org/reports>.
- World Bank. (2020). Accessed at <http://www.worldbank.org/data/>
- WORLD ECONOMIC FORUM, *The Global Competitiveness Report*, committed to improving the state of the world, Switzerland, 2017-2018.

پیوست‌ها

جدول پیوست (۱): عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار از منظر مؤسسات جهانی

مؤسسه فریزر	بنیاد هریتج	مؤسسه اکونومیست	مجمع جهانی اقتصاد	بانک جهانی
Economic freedom of the world	INDEX Of Economic Freedom	The Economist Intelligence Unit	The Global Competitiveness Report	Doing business 2018
۱. اندازه دولت	۱. حاکمیت قانون	۱. دولت و پشتیبانی سیاسی	رکن اول: مؤسسات	۱. شروع کسب و کار
A. مصرف دولت	a) حقوق مالکیت	۱.۱ - راهبردهای گسترده برای مشارکت مالی	۱.۰۱ حقوق مالکیت - ۱.۰۲ حفاظت از مالکیت معنوی	• روندها (تعداد مراحل)
B. انتقال‌ها و پارانه‌ها	• حقوق مالکیت فیزیکی	• شواهد هماهنگی و اجرای درون دولت	۱.۰۳ انحراف از وجوه عمومی	• زمان (روز)
C. شرکت‌های دولتی و سرمایه‌گذاری	• حقوق مالکیت معنوی	• جمع‌آوری داده‌ها توسط دولت	۱.۰۴ اعتماد عمومی به سیاستمداران	• هزینه (درصد درآمد سرانه)
D. نرخ مالیات نهایی (یا حاشیه‌ای) بالا	• قدرت حمایت (حفاظت) از سرمایه‌گذار	• مدارک و شواهد از هماهنگی و اجرای دولتی و خصوصی	۱.۰۵ پرداخت‌های نامنظم و رشوه	• حداقل سرمایه (% درآمد سرانه)
نرخ مالیات بر درآمد نهایی بالا	• خطر سوءاستفاده	۱.۲ - ترویج سواد مالی و دیجیتالی	۱.۰۶ استقلال قضایی	۲. اخذ مجوزهای ساخت‌وساز
درآمد نهایی بالا و نرخ مالیات بر حقوق و دستمزد	• کیفیت مدیریت زمین	• حمایت از سواد مالی	۱.۰۷ انتخابات (طرف‌داری) در تصمیم‌گیری‌های مقامات دولتی	• روندها (تعداد مراحل)
۲. نظام حقوقی و حقوق مالکیت	b) یکپارچگی دولت	• پشتیبانی از سواد دیجیتالی	۱.۰۸ کارایی هزینه‌های دولت	• زمان (روز)
A. استقلال قضایی	• اعتماد عمومی نسبت به سیاستمداران	۱.۳ - انگیزه‌های دیجیتالی‌سازی و فناوری‌های در حال ظهور	۱.۰۹ بازرگری مقررات دولتی	• هزینه (درصد درآمد سرانه)
B. دادگاه‌های بی‌طرف	• پرداخت‌های نامنظم و رشوه	• ابتکار برای دیجیتالی کردن پرداخت‌های دولتی (P2G و G2P)	۱.۱۰ کارایی چهارچوب قانونی در حل اختلافات	• شاخص کنترل کیفیت ساختمان
C. حفاظت از حقوق مالکیت	• شفافیت سیاست‌گذاری دولتی	• درصد دریافت‌کنندگان G2P که پرداخت را به یک حساب دریافت می‌کنند	۱.۱۱ کارایی چهارچوب قانونی در مقررات چالش‌برانگیز	۳. دسترسی به برق
D. دخالت نظامی در حاکمیت قانون و سیاست	• فقدان فساد	• پورتال برخط برای پرداخت‌های دیجیتال B2G یا P2G	۱.۱۲ شفافیت سیاست‌های دولت	• روندها (تعداد مراحل)
E. یکپارچگی نظام حقوقی	• برداشت‌ها از فساد	• کیفیت فرایند قضایی	۱.۱۳ هزینه‌های تجاری تروریسم	• زمان (روز)
F. اجرای قانونی قراردادهای	• شفافیت خدمات دولتی و عمومی (اجتماعی و مدنی)		۱.۱۴ هزینه‌های تجاری جرائم و خشونت	• هزینه (درصد درآمد سرانه)
G. محدودیت‌های قانونی در فروش اموال حقیقی	c) اثربخشی قضایی			• شاخص قابلیت اطمینان عرضه و شفافیت تعرفه‌ها
	• استقلال قضایی			۴. ثبت مالکیت و دارایی‌ها
	• کیفیت فرایند قضایی			• روندها (تعداد مراحل)

بانک جهانی	مجمع جهانی اقتصاد	مؤسسه اکونومیست	بنیاد هریتج	مؤسسه فریزر
Doing business 2018	The Global Competitiveness Report	The Economist Intelligence Unit	INDEX Of Economic Freedom	Economic freedom of the world
<ul style="list-style-type: none"> • زمان (روز) • هزینه (درصد درآمد سرانه) • شاخص کیفیت مدیریت زمین 	<ul style="list-style-type: none"> • ۱،۱۵ جرائم سازمان یافته • ۱،۱۶ قابلیت اطمینان خدمات پلیس • ۱،۱۷ رفتار اخلاقی شرکتها • ۱،۱۸ قدرت استانداردهای حسابرسی و گزارشگری • ۱،۱۹ اثربخشی هیئت مدیره شرکت • ۱،۲۰ حفاظت از منافع سهامداران اقلیت • ۱،۲۱ قدرت حمایت از سرمایه‌گذاران (بهترین) 	<ul style="list-style-type: none"> • رویکرد به مجوز و نظارت بر نوآوری مالی • ۲. ثبات و یکپارچگی • ۱.۲ - محدودیت‌های ورود به بازار • الزامات اولیه نامناسب برای بانکها • الزامات اولیه نامناسب برای مؤسسات مالی غیر بانکی • الزامات اولیه نامناسب برای صادرکنندگان پول الکترونیکی • شرایط اولیه نامناسب برای ارائه‌دهندگان پرداخت بین‌المللی • ۲.۲ - الزامات در دست اقدام نامناسب • الزامات در دست اقدام نامناسب برای بانکها • الزامات در دست اقدام نامناسب برای مؤسسات مالی غیربانکی • الزامات در دست اقدام نامناسب برای صادرکنندگان پول الکترونیکی • الزامات در دست اقدام نامناسب برای ارائه‌دهندگان پرداخت بین‌المللی • ۲.۳ - دقت بررسی مشتری • چهارچوب هماهنگ با دستورالعمل‌های FATF • الزامات غیررسمی مورد نیاز مشتری برای ارائه‌دهندگان خدمات به مشتریان دارای درآمد کم و متوسط 	<ul style="list-style-type: none"> • احتمال دستیابی به تصمیمات قضایی مطلوب • ۲. اندازه دولت • مخارج دولت • بار مالیاتی • نرخ مالیات بر ارزش افزوده بر درآمد فرد • نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌های بزرگ • بار مالیاتی کل به‌عنوان یک درصد از تولید ناخالص داخلی • سلامت مالی • کسری میانگین به‌عنوان یک درصد از تولید ناخالص داخلی در سه سال اخیر (۸۰ درصد از نمره) • بدهی به‌عنوان یک درصد از تولید ناخالص داخلی (۲۰ درصد از نمره) • ۳. کارآیی قانونی • (a) آزادی تجاری • شروع یک کسبوکار - روندها (تعداد) • شروع یک کسبوکار - زمان (روز) • شروع یک کسبوکار - هزینه (% درآمد سرانه) • شروع یک کسبوکار - حداقل سرمایه (% درآمد سرانه) • اخذ مجوز - روندها (تعداد) • اخذ مجوز - زمان (روز) 	<ul style="list-style-type: none"> • H. قابلیت اطمینان بودن پلیس • I. هزینه‌های تجارت (کسبوکار) از جرم • ۳. پول سالم • A. رشد پول • B. انحراف معیار (استاندارد) تورم • C. تورم: سال گذشته • D. آزادی برای داشتن حساب‌های بانکی ارز خارجی • ۴. آزادی تجارت بین‌المللی • A. تعرفه • درآمد حاصل از مالیات تجاری (% از بخش تجارت) • میانگین نرخ تعرفه • انحراف معیار نرخ‌های تعرفه • B. موانع تجاری قانونی • موانع تجاری غیرتعرفه • هزینه پذیرش واردات و صادرات • C. نرخ ارز در بازار سیاه • D. کنترل حرکت سرمایه و مردم • مالکیت خارجی / محدودیت‌های سرمایه‌گذاری • کنترل سرمایه • آزادی خارجی‌ها برای بازدید • ۵. مقررات • A. اعتبار مقررات بازار
<ul style="list-style-type: none"> • ۵. اخذ اعتبارات • شاخص قدرت حقوق قانونی • شاخص عمق اطلاعات اعتباری • پوشش دفتر اعتباری (% از بزرگسالان) • پوشش ثبت اعتبار (% از بزرگسالان) • ۶. حمایت از سرمایه‌گذاران خرد • شاخص میزان افشای اطلاعات • شاخص محدوده مسئولیت مدیر • شاخص سهم مناسب سهام‌دار • شاخص میزان حقوق سهام‌دار • شاخص میزان مالکیت و کنترل • شاخص میزان شفافیت شرکتها • ۷. پرداخت مالیات • پرداخت (تعداد در سال) • زمان (ساعت در سال) • مجموع مالیات و نرخ مشارکت (درصد سود) • شاخص سرعت تشکیل پرونده (postfiling) • ۸. تجارت فرامرزی 	<ul style="list-style-type: none"> • رکن دوم: زیرساخت • ۲،۰۱ کیفیت زیرساخت کلی - ۲،۰۲ کیفیت جاده‌ها • ۲،۰۳ کیفیت زیرساخت‌های راه‌آهن • ۲،۰۴ کیفیت زیرساخت بندر • ۲،۰۵ کیفیت زیربنای حمل‌ونقل هوایی • ۲،۰۶ صندلی خطوط هوایی موجود در کیلومتر • ۲،۰۷ کیفیت عرضه برق • ۲،۰۸ اشتراک تلفن همراه سلولی / ۱۰۰ پاپ • ۲،۰۹ خط تلفن ثابت / ۱۰۰ پاپ • رکن سوم: محیط اقتصاد کلان • ۳،۰۱ تعادل بودجه دولت % تولید ناخالص داخلی • ۳،۰۲ پس‌انداز ناخالص ملی % در تولید 			

مؤسسه فریزر	بنیاد هریتج	مؤسسه اکونومیست	مجمع جهانی اقتصاد	بانک جهانی
Economic freedom of the world	INDEX Of Economic Freedom	The Economist Intelligence Unit	The Global Competitiveness Report	Doing business 2018
مالکیت بانکها اعتبار بخش خصوصی کنترل نرخ بهره/نرخ بهره واقعی منفی B. مقررات بازار کار مقررات استخدام و حداقل دستمزد مقررات استخدام و اخراج چانه‌زنی مجموعه‌ای متمرکز مقررات ساعت هزینه اجباری اخراج کارگران استخدام C. مقررات تجاری الزامات اداری هزینه‌های دیوان‌سالاری شروع یک کسب‌وکار پرداخت‌های اضافی/شوه/پارتنری بازی محدودیت مجوز هزینه پیروی (تبعیت) از مالیات	اخذ مجوز - هزینه (% درآمد سرانه) بستن یک کسب‌وکار - زمان (سال) بستن یک کسب‌وکار - هزینه (% از املاک) بستن یک کسب‌وکار - نرخ بازیابی (بهبود) (سنت بر دلار)؛ دسترسی به برق - روندها (تعداد) دسترسی به برق - زمان (روز) دسترسی به برق - هزینه (% درآمد سرانه) آزادی نیروی کار نسبت حداقل دستمزد به میانگین ارزش افزوده به ازای هر کارگر مانع از استخدام کارگران اضافی سختی ساعت • دشواری اخراج کارمندان اضافی دوره اطلاع رسانی مجاز قانونی پرداخت خروج اجباری (حق سنوات) • میزان مشارکت نیروی کار (c) آزادی پولی • میانگین وزنی نرخ تورم در سه سال اخیر • کنترل قیمت ۴. بازارهای آزاد (a) آزادی تجارت • نرخ تعرفه میانگین وزنی تجارت	۲.۴- ظرفیت نظارت • تأثیر سیاست در مقررات مالی • تخصص فنی برای نظارت بر مؤسسات مالی غیر بانکی • تخصص فنی برای نظارت بر خدمات مالی دیجیتال • مقررات فناوری • نظارت بر بازار ۲.۵- تعهد به امنیت سایبری • تعهدات کلی به امنیت سایبری ۳. محصولات و رسانه‌ها ۳.۱- حساب‌ها در مؤسسات مالی و پول الکترونیکی • الزامات باز کردن حساب • باز کردن حساب از راه دور • بیمه سپرده • سامه کارهای حفاظت از پول الکترونیکی ۳.۲- اوراق بهادار اعتباری برای مشتریان با درآمد کم و متوسط • چهارچوب مدیریت ریسک برای اعتبار مصرف کننده • چهارچوب مدیریت ریسک برای وام‌های کوچک • محدودیت برای قرض گرفتن بیش از حد ۳.۳- خدمات نوظهور	ناخالص داخلی ۳.۰۳ تورم سالانه % تغییر ۳.۰۴ دولت بدهی % تولید ناخالص داخلی ۳.۰۵ رتبه‌بندی اعتبارات کشور ۱۰۰۰۰ (بهترین) رکن چهارم: بهداشت و آموزش ابتدایی ۴.۰۱ بروز مالاریا - موارد/ ۱۰۰۰۰۰ پاپ ۴.۰۲ تأثیر تجاری مالاریا ۴.۰۳ شیوع بیماری سل - موارد/ ۱۰۰۰۰۰ پاپ ۴.۰۴ تأثیر تجاری سل ۴.۰۵ شیوع HIV % پاپ بزرگسالان. ۴.۰۶ اثر تجاری اچ آی وی / ایدز ۴.۰۷ مرگ‌ومیر نوزادان - مرگ/ ۱۰۰۰ تولد زنده ۴.۰۸ امید به زندگی - سال ۴.۰۹ کیفیت آموزش ابتدایی ۴.۱۰ میزان ثبت‌نام در آموزش ابتدایی-خالص % رکن پنجم: تحصیلات عالی و مهارت‌آموزی ۵.۰۱ نرخ ثبت نام متوسطه تحصیلی - ناخالص	الف- زمان صادرات انطباق مستندات (ساعت) انطباق مرزها (ساعت) هزینه صادرات انطباق مستندات (دلار آمریکا) انطباق مرزها (دلار آمریکا) زمان واردات انطباق مستندات (ساعت) انطباق مرزها (ساعت) هزینه واردات انطباق مستندات (دلار آمریکا) انطباق مرزها (دلار آمریکا) ۹. اجرای قراردادهای زمان (روز) هزینه (% از دعوی) شاخص کیفیت فرایندهای قضایی ۱۰. حل و فصل ورشکستگی • زمان (سال) • هزینه (% از املاک) • نرخ بازیابی (سنت بر دلار) • شاخص چهارچوب استحکام (میزان قدرت در) عدم پرداخت بدهی

مؤسسه فریزر	بنیاد هریتج	مؤسسه اکونومیست	مجمع جهانی اقتصاد	بانک جهانی
Economic freedom of the world	INDEX Of Economic Freedom	The Economist Intelligence Unit	The Global Competitiveness Report	Doing business 2018
	<ul style="list-style-type: none"> • موانع غیر تعرفه ای (NTBs) • آزادی سرمایه‌گذاری (b) • رفتار ملی درباره سرمایه‌گذاری خارجی • قانون سرمایه‌گذاری خارجی • محدودیت در مالکیت زمین • محدودیت‌های سرمایه‌گذاری بخشی • سلب مالکیت از سرمایه‌گذاری‌های بدون پرداخت غرامت عادلانه • کنترل ارز خارجی • کنترل سرمایه • آزادی مالی (c) • میزان نظارت دولت بر خدمات مالی • درجه مداخله دولت در بانک‌ها و سایر شرکت‌های مالی از طریق مالکیت • مستقیم و غیرمستقیم • تأثیر دولت بر تخصیص اعتبار • میزان توسعه بازار مالی و بازار سرمایه • باز بودن رقابت خارجی 	<ul style="list-style-type: none"> • چهارچوب فناوری پیشرفته • ۳.۴ - بیمه تکمیلی • چهارچوب اختصاصی بیمه فراگیر • ۳.۵ - رسانه‌های مالی • بازیگرانی که می‌توانند به‌عنوان رسانه‌های مالی خدمت کنند • خدماتی که رسانه‌های مالی می‌توانند ارائه دهند • مسئولیت بالای اقدامات رسانه‌ها • ۴. حمایت از مصرف‌کنندگان • ۴.۱ - کاربران خدمات مالی • چارچوب حمایت مالی تخصیص یافته به مصرف‌کننده • افشای اطلاعات محصول مربوطه • فروش تهاجمی و شیوه‌های جمع‌آوری بدهی • عدم تبعیض در ارائه خدمات مالی • استاندارد برای قطعنامه شکایت • حمایت از کاربران خدمات مالی دیجیتال • حمایت از دریافت‌کنندگان پرداخت دولت • ۲.۴ - کاربران بیمه فراگیر • الزامات هماهنگ برای محصولات بیمه فراگیر • ۴.۳ - حفظ حریم خصوصی و حفاظت از جرائم اینترنتی 	<ul style="list-style-type: none"> • ۵.۰۲ درصد ثبت‌نام در آموزش عالی - ناخالص٪ • ۵.۰۳ کیفیت سیستم آموزشی • ۵.۰۴ کیفیت ریاضی و آموزش علوم • ۵.۰۵ کیفیت مکاتب مدیریت • ۵.۰۶ دسترسی به اینترنت در مدارس • ۵.۰۷ دسترسی محلی خدمات آموزشی تخصصی • ۵.۰۸ میزان آموزش کارکنان • رکن ششم: بازده بازار کالا • ۶.۰۱ شدت رقابت محلی - ۶.۰۲ میزان سلطه بازار • ۶.۰۳ اثر بخشی سیاست ضد انحصاری • ۶.۰۴ تأثیر مالیات بر انگیزه‌های سرمایه‌گذاری • ۶.۰۵ نرخ مالیات کل - ٪ سود • ۶.۰۶ تعداد مراحل شروع کسب‌وکار • ۶.۰۷ زمان شروع یک کسب‌وکار، روز • ۶.۰۸ هزینه‌های سیاست کشاورزی • ۶.۰۹ شیوع موانع غیرتعرفه‌ای • ۶.۱۰ تعرفه‌های تجاری • ۶.۱۱ شیوع مالکیت خارجی • ۶.۱۲ تأثیر کسب‌وکار از قسوانین • سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی • ۶.۱۳ بار مراحل گمرکی 	

مؤسسه فریزر	بنیاد هریتج	مؤسسه اکونومیست	مجمع جهانی اقتصاد	بانک جهانی
Economic freedom of the world	INDEX Of Economic Freedom	The Economist Intelligence Unit	The Global Competitiveness Report	Doing business 2018
		<ul style="list-style-type: none"> ● قوانین حفاظت از داده‌ها و لوائح حریم خصوصی ● قانون مربوط به جرائم سایبری ● نهاد اجرایی حفظ حریم خصوصی داده ● ۵. زیرساخت ● ۵.۱- زیرساخت‌های پرداخت ● دستگاه‌های خودپرداز برای هر ۱۰، ۰۰۰ نفر ● پایانه‌های POS برای هر ۱۰، ۰۰۰ نفر ● دسترسی منصفانه و غیرتبعیض‌آمیز به زیرساخت‌های پرداخت ● دسترسی منصفانه و غیرتبعیض‌آمیز به زیرساخت‌های مخابراتی ● درجه همکاری ● ۵.۲- شناسه‌های دیجیتال ● سیستم شناسایی ملی با برنامه‌های دیجیتال ● سیستم‌های تأیید الکترونیکی KYC ● ۵.۳- قابلیت اتصال ● درصد خانواده‌های با دسترسی به اینترنت ● تفاوت در دسترسی به اینترنت بین مردان و زنان ● پوشش شبکه G۲ ● پوشش شبکه G۳ ● پوشش شبکه G۴ 	<ul style="list-style-type: none"> ۶،۱۴ واردات -٪ تولید ناخالص داخلی ۶،۱۵ درجه جهت‌گیری مشتری ۶،۱۶ پیچیدگی خریدار ● رکن ۷: کارایی بازار کار ۷،۰۱ همکاری در روابط نیروی کار و کارفرمایان ۷،۰۲ انعطاف‌پذیری تعیین دستمزد ۷،۰۳ اقدام به استخدام و اخراج ۷،۰۴ هزینه‌های افزونگی- هفته‌های حقوق و دستمزد ۷،۰۵ تأثیر مالیات بر انگیزه‌ها برای کار ۷،۰۶ پرداخت و بهره‌وری ۷،۰۷ اعتماد به مدیریت حرفه‌ای ۷،۰۸ ظرفیت کشور برای حفظ استعداد ۷،۰۹ ظرفیت کشور برای جذب استعداد ۷،۱۰ مشارکت زنان درنسبت نیروی کار به مردان ● رکن هشتم: توسعه بازار مالی ۸،۰۱ دسترسی به خدمات مالی ۸،۰۲ مقرون به صرفه بودن خدمات مالی ۸،۰۳ تأمین مالی از طریق بازار سهام محلی ۸،۰۴ سهولت دسترسی به وام ۸،۰۵ در دسترس بودن سرمایه ریسک ۸،۰۶ صداقت بانک‌ها 	

مؤسسه فریزر	بنیاد هرتیج	مؤسسه اکونومیست	مجمع جهانی اقتصاد	بانک جهانی
Economic freedom of the world	INDEX Of Economic Freedom	The Economist Intelligence Unit	The Global Competitiveness Report	Doing business 2018
		<ul style="list-style-type: none"> • مشترکین تلفنی دارای تلفن همراه • تفاوت دسترسی به تلفن همراه بین مردان و زنان • ۵.۴ - اطلاعات اعتباری و دیگر سیستم‌های اشتراک‌گذاری داده • اطلاعات ذخیره شده توسط سیستم‌های گزارش اعتباری • اصلاح خطاها در اطلاعات گزارش اعتبار • پوشش رجیستری اعتبار عمومی • پوشش خصوصی دفتر اعتباری 	<p>۸.۰۷ مقررات مبادلات اوراق بهادار</p> <p>۸.۰۸ شاخص حقوق قانونی ۱۰-۰ (بهترین)</p> <p>رکن ۹: آمادگی فن آوری</p> <p>۹.۰۱ دسترسی به آخرین فن آوری ها</p> <p>۹.۰۲ پذیرش فناوری در سطح شرکت</p> <p>۹.۰۳ FDI و انتقال فناوری</p> <p>۹.۰۴ کاربران اینترنت</p> <p>۹.۰۵ اشتراک اینترنت پهنای باند ثابت/۱۰۰ پاپ</p> <p>۹.۰۶ پهنای باند اینترنت</p> <p>۹.۰۷ اشتراک پهنای باند موبایل / ۱۰۰ پاپ</p> <p>رکن ۱۰: اندازه بازار</p> <p>۱۰.۰۱ شاخص اندازه بازار داخلی</p> <p>۱۰.۰۲ شاخص اندازه بازار خارجی</p> <p>۱۰.۰۳ تولید ناخالص داخلی (PPP)</p> <p>۱۰.۰۴ صادرات % GDP</p> <p>رکن ۱۱: پیچیدگی کسب و کار</p> <p>۱۱.۰۱ مقدار محلی تأمین‌کننده</p> <p>۱۱.۰۲ کیفیت عرضه محلی</p> <p>۱۱.۰۳ حالت توسعه خوشه</p> <p>۱۱.۰۴ ماهیت مزیت رقابتی</p> <p>۱۱.۰۵ گستردگی زنجیره ارزش</p> <p>۱۱.۰۶ کنترل توزیع بین‌المللی</p>	

مؤسسه فریزر	بنیاد هریتج	مؤسسه اکونومیست	مجمع جهانی اقتصاد	بانک جهانی
Economic freedom of the world	INDEX Of Economic Freedom	The Economist Intelligence Unit	The Global Competitiveness Report	Doing business 2018
			۱۱،۰۷ پیچیدگی فرایند تولید - ۱۱،۰۸ حجم بازاریابی ۱۱،۰۹ تمایل به صدور مجوز رکن ۱۲: نوآوری ۱۲،۰۱ ظرفیت نوآوری ۱۲،۰۲ کیفیت مؤسسات تحقیقاتی علمی ۱۲،۰۳ هزینه‌های شرکت در تحقیق و توسعه ۱۲،۰۴ همکاری دانشگاه و صنعت در تحقیق و توسعه ۱۲،۰۵ تدارکات دولت از محصولات فن‌آوری پیشرفته ۱۲،۰۶ در دسترس بودن دانشمندان و مهندسان ۱۲،۰۷ پتنت‌های PCT - برنامه‌ها / میلیون پاپ	

جدول پیوست (۲): عوامل مؤثر بر فضای کسب و کار از منظر نهادها و افراد داخلی

مرکز پژوهش های مجلس	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی	شرکت نوسازی صنایع ایران	دومین همایش ملی بهبود محیط کسب و کار	
۱. مشکل دریافت تسهیلات از بانکها ۲. ضعف بازار سرمایه در تأمین مالی تولید و نرخ بالای تأمین سرمایه از بازار غیررسمی ۳. وجود مفاسد اقتصادی در دستگاه‌های حکومتی ۴. بی‌تعهدی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به پرداخت به موقع بدهی خود به پیمانکاران ۵. برگشت چک‌های مشتریان و همکاران ۶. نرخ بالای بیمه اجباری نیروی انسانی ۷. ضعف دادسراها در رسیدگی مؤثر به شکایت‌ها و اجبار طرف‌های قرارداد به انجام تعهدات ۸. عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی ۹. بی‌ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری ۱۰. تولید کالاهای غیراستاندارد،	الف: مؤلفه‌های پیمایشی: ۱. نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول ۲. برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأموران محیط زیست، شهرداری، گمرک، بهداشت و ... ۳. بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان ۴. بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار ۵. غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات ۶. رویه‌های سختگیرانه اداره‌های کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی ۷. تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌رغبتی به خرید محصولات ایرانی ۸. تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار ۹. وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار ۱۰. رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت	ب. مؤلفه‌های آماری: محیط نهادی نماگر ۱. محیط سیاسی (تأثیر عوامل سیاسی - امنیتی بر اداره بنگاه‌ها) ۱. تعداد مطبوعات دارای مجوز و فعال ۲. تعداد سرقت مستوجب تعزیر ۳. تعداد سازمان‌های مردم‌نهاد (سمن) - ۱ و ۲ و ۳ (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت) نماگر ۲. محیط علمی - آموزشی (مهارت و تحصیلات نیروی انسانی) ۱. دانش‌آموخته‌های مراکز فنی حرفه‌ای ۲. تعداد دانش‌آموخته‌های دانشگاهی ۱ و ۲ (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت) ۳. نرخ باسوادی ۶ ساله و بالاتر ۴. تعداد دانش‌آموزان به ازای هر کلاس نماگر ۳. محیط فرهنگی (فرهنگ، رضایتمندی و فرهیختگی نیروی انسانی) ۱. تعداد صندلی‌های سینما ۲. تعداد فرهنگ‌سراها و کتابخانه‌های عمومی ۳. تعداد عناوین کتاب‌های منتشر شده در استان ۱ و ۲ و ۳ (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)	۱. سلامتی و گستردگی بازارهای مالی ۲. محیط اقتصاد کلان ۳. میزان باز بودن اقتصاد ۴. بزرگی و کارایی دولت ۵. زیربنای فیزیکی ۶. انعطاف‌پذیری نیروی کار ۷. فناوری ارتباطات و اطلاعات ۸. زیربنای علمی و فناوری ۹. محیط سیاسی - اجتماعی ۱۰. انحصار و رقابت ۱. مؤلفه‌های سازنده فضای نهادی کسب و کار ۱. مؤلفه اول: سیاست‌ها، قوانین و مقررات ۲. مؤلفه دوم: ثبات سیاسی و دولت	۱. تورم ۲. تحریم‌های بین‌المللی ۳. کیفیت زیرساخت‌ها (سیستم حمل و نقل مانند جاده، ریل، دریا و هوا) ۴. رقابت محصولات خارجی با محصولات داخلی ۵. شناور بودن نرخ ارز ۶. اعتقاد مدیران استان به نقش کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در توسعه استان ۷. عدم قابلیت پیش‌بینی سیاست‌های اقتصادی دولت ۸. میزان حمایت تأمین اجتماعی از کارگران ۹. ضمانت اجرای قوانین و مقررات ۱۰. قانون کار ۱۱. تغییر نرخ‌های تعرفه ۱۲. احترام مدیران اقتصادی استان به کارآفرینان و سرمایه‌گذاران ۱۳. میزان حمایت تأمین اجتماعی از کارفرمایان ۱۴. سهولت (یا صعوبت) جذب منابع مالی ۱۵. اعطای امتیازات به برخی افراد و

دومین همایش ملی بهبود محیط کسب و کار	شرکت نوسازی صنایع ایران	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی		مرکز پژوهش‌های مجلس
<p>فعالیت‌ها</p> <p>۱۶. سهم کارفرما از بیمه اجباری کارگران و کارکنان</p> <p>۱۷. اعطای تسهیلات نظام بانکی</p> <p>۱۸. پاسخگویی دقیق و متعهدانه دستگاه‌های اجرایی به ابهامات، پرسش‌ها و مسائل فعالان اقتصادی</p> <p>۱۹. قابل اجرا بودن مقررات دولتی</p> <p>۲۰. وجود قاچاق کالا در اقتصاد کشور</p> <p>۲۱. شناخت دقیق مدیران اقتصادی استان از اولویت و مزیت کسب و کارها در توسعه استان</p> <p>۲۲. استقبال مدیران اقتصادی استان از ایده‌های مبتکرانه و خلاقانه</p> <p>۲۳. کیفیت زیرساخت‌ها (شبکه آبرسانی، توزیع برق و گاز)</p> <p>۲۴. لابی و تعامل مدیران ارشد استان با مقامات کشورهای همجوار برای سهولت نفوذ در بازارهای هدف صادراتی</p> <p>۲۵. کیفیت زیرساخت‌ها (سیستم‌های ارتباطی و مخابراتی)</p> <p>۲۶. درجه استقلال بانک مرکزی از فشارهای سیاسی دولتمردان</p> <p>۲۷. انعطاف پذیری بازار و نیروی کار</p> <p>۲۸. میزان تعهد صاحبان کسب و کار و صنعتگران به پرداخت مالیات قانونی</p>	<p>۳. مؤلفه سوم: امنیت حقوق مالکیت</p> <p>۴. مؤلفه چهارم: خدمات عمومی و زیرساخت‌ها</p> <p>۱. شاخص استانی فناوری اطلاعات</p> <p>۲. تعداد کاربران اینترنت</p> <p>۳. تعداد شرکت‌های دانش بنیان</p> <p>۲ و ۳ (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)</p> <p>نماگر ۵. محیط قانونی و حقوقی (حاکمیت قانون، تضمین‌های حقوق مالکیت و عملکرد دادگستری)</p> <p>۱. نرخ رسیدگی به پرونده‌های قضایی (درصد از ورودی)</p> <p>۲. امتیاز قضایی و اداری (تخصصی گزارش‌های عملکرد استانی قوه قضائیه)</p> <p>۳. میانگین زمان رسیدگی به هر پرونده ورودی (روز)</p> <p>۴. تعداد پرونده‌های مطالبه طلب (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)</p> <p>نماگر ۶. ساختار و عملکرد دولت</p> <p>۱. تعداد کارمندان دستگاه‌های دولتی و حکومتی (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)</p> <p>۲. پرداخت‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عملکرد بودجه عمرانی)</p> <p>محیط اقتصادی</p>	<p>۴. تعداد خواسته‌های بازگشت به کار در هیئت‌های تشخیص دعاوی کار نسبت به کل شاغلان استان</p> <p>نماگر ۴. فناوری و نوآوری</p> <p>۱. شاخص استانی فناوری اطلاعات</p> <p>۲. تعداد کاربران اینترنت</p> <p>۳. تعداد شرکت‌های دانش بنیان</p> <p>۲ و ۳ (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)</p> <p>نماگر ۵. محیط قانونی و حقوقی (حاکمیت قانون، تضمین‌های حقوق مالکیت و عملکرد دادگستری)</p> <p>۱. نرخ رسیدگی به پرونده‌های قضایی (درصد از ورودی)</p> <p>۲. امتیاز قضایی و اداری (تخصصی گزارش‌های عملکرد استانی قوه قضائیه)</p> <p>۳. میانگین زمان رسیدگی به هر پرونده ورودی (روز)</p> <p>۴. تعداد پرونده‌های مطالبه طلب (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)</p> <p>نماگر ۶. ساختار و عملکرد دولت</p> <p>۱. تعداد کارمندان دستگاه‌های دولتی و حکومتی (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)</p> <p>۲. پرداخت‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (عملکرد بودجه عمرانی)</p> <p>محیط اقتصادی</p>		<p>تقلبی و عرضه نسبتاً بدون محدودیت آن به بازار</p> <p>۱۱. محدودیت قانون کار در تعدیل و جابجایی نیروی کار</p> <p>۱۲. زیاد بودن تعطیلات رسمی</p> <p>۱۳. قیمت‌گذاری غیرمنطقی محصولات تولیدی توسط دولت و نهادهای حکومتی</p> <p>۱۴. موانع تعرفه‌ای صادرات محصولات و واردات مواد اولیه</p> <p>۱۵. اعمال تحریم‌های بین‌المللی علیه کشورمان</p> <p>۱۶. بی‌ثباتی در قیمت مواد اولیه</p> <p>۱۷. تعرفه پایین کالاهای وارداتی و رقابت غیرمنصفانه محصولات رقیب خارجی در بازار</p> <p>۱۸. تمایل مردم به خرید کالاهای خارجی و تقاضای کم برای محصولات ایرانی مشابه</p> <p>۱۹. فقدان دسترسی به فناوری مورد نیاز</p> <p>۲۰. ضعف نظام توزیع و مشکلات رساندن محصول به دست مصرف‌کننده</p> <p>۲۱. ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل</p> <p>۲۲. کمبود نیروی انسانی ماهر و</p>

دومین همایش ملی بهبود محیط کسب و کار	شرکت نوسازی صنایع ایران	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی		مرکز پژوهش های مجلس
<p>۲۹. نرخ بیمه</p> <p>۳۰. نرخ کل مالیات</p> <p>۳۱. مقررات سهولت تأسیس کسب و کارهای جدید</p> <p>۳۲. تغییرات دائم مقررات</p> <p>۳۳. رواج پرداخت و دریافت رشوه</p> <p>۳۴. گستردگی و تنوع بازارهای مالی</p> <p>۳۵. شفافیت اطلاع رسانی و تبیین دقیق فرایند ایجاد کسب و کار در استان</p> <p>۳۶. کلاهبرداری در معاملات</p> <p>۳۷. اندازه دولت</p> <p>۳۸. وجود زمینه مناسب برای تبدیل ایده به محصول در استان</p> <p>۳۹. اختلاس مقامات دولتی و سیاسی</p> <p>۴۰. محدودیت های مربوط به مقررات جذب سرمایه خارجی</p> <p>۴۱. ضریب نفوذ بیمه (نسبت افراد تحت پوشش بیمه به کل افراد جامعه)</p> <p>۴۲. قانون تجارت</p> <p>۴۳. نفوذ مقامات دولتی در سیستم قضایی</p> <p>۴۴. امکان فرار مالیاتی توسط برخی کسب و کارها</p> <p>۴۵. اطلاع دادرسی به شکایات صاحبان کسب و کار</p> <p>۴۶. خلأهای قانونی برای عدم پرداخت مالیات</p>		<p>نماگر ۷. محیط کلان (ثبات اقتصاد کلان، ساختارهای اشتغال)</p> <p>۱. شاخص تورم مصرف کننده</p> <p>۲. شاخص تورم تولید کننده</p> <p>۳. نرخ مشارکت نیروی انسانی (درصد)</p> <p>۴. نرخ بیکاری (درصد)</p> <p>۵. ارزش صادرات غیرنفتی استان (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)</p> <p>۶. نرخ رشد منطقه ای (درصد)</p> <p>نماگر ۸. محیط مالی (تأمین مالی)</p> <p>۱. سرانه مانده تسهیلات اعطایی</p> <p>نماگر ۹. محیط جغرافیایی (زیرساخت ها، ظرفیت های اقلیمی و استانی)</p> <p>۱. متوسط بارندگی سالانه استان (میلی متر)</p> <p>۲. تعداد هتل های ۴ و ۵ ستاره</p> <p>۳. تعداد تخت بیمارستانی فعال (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)</p> <p>۴. طول راه های بین شهری (کیلومتر به ازای هر کیلومتر مربع مساحت)</p> <p>۵. تعداد انبار و سردخانه (به نسبت مساحت استان)</p> <p>۶. مساحت مراتع خوب (به نسبت مساحت استان)</p> <p>۷. ضریب نفوذ بیمه (درصد)</p> <p>۸. فاصله مرکز استان تا بندر تجاری (آبی) و</p>	<p>۲۴. محدودیت های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت</p> <p>۲۵. محدودیت دسترسی به آب</p> <p>۲۶. محدودیت دسترسی به حامل های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و...)</p> <p>۲۷. فساد و سوءاستفاده افسراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه های اجرایی</p> <p>۲۸. موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه های اجرایی</p>	<p>آموزش دیده</p> <p>۲۳. ضعف زیرساخت های تأمین برق</p>

دومین همایش ملی بهبود محیط کسب و کار	شرکت نوسازی صنایع ایران	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی		مرکز پژوهش‌های مجلس
<p>۴۷. لابی گروه‌های ذی‌نفع در مراجع قضایی</p> <p>۴۸. برگزاری همایش‌ها، سمینارها و گردهمایی فعالان اقتصادی در راستای هم‌افزایی فکری و بهره‌گیری از خرد جمعی در رونق کسب و کارها</p> <p>۴۹. دیوان سالاری (کاغذبازی) در دستگاه‌های دولتی</p> <p>۵۰. قانون ورشکستگی</p> <p>۵۱. احتمال توقیف اموال و دارایی‌ها (سلب مالکیت توسط دولت)</p>		<p>فعال بین‌المللی (کیلومتر)</p> <p>۹. طول راه آهن به مساحت استان (کیلومتر به ازای هر کیلومتر مربع)</p> <p>۱۰. درصد روستاهای گازرسانی شده از کل روستاهای استان</p> <p>نماگر ۱۰. ساختار تولید (انحصار، خوشه‌ها، وابستگی به مواد اولیه)</p> <p>۱. تعداد بهره‌برداران کشاورزی (به ازای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت)</p> <p>۲. درصد مساحت کشت آبی از کل مساحت زیر کشت</p> <p>۳. تعداد معادن در حال بهره‌برداری (به نسبت مساحت استان)</p> <p>۴. تعداد کارگاه‌های صنعتی فعال (به نسبت مساحت استان)</p> <p>۵. سرانه مساحت پروانه‌های ساختمانی صادره در نقاط شهری</p>		

جدول پیوست (۳): برداشت‌های مختلف از مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی

برداشت مبنایی (دکتر زریباف)	برداشت سیاست‌های کلی (دکتر پیغامی)		برداشت ساختاری (دکتر تولکی)	
	برداشت تاب‌آوری (دکتر جلیلی)		رفتاری	ساختاری
۱. درون‌زایی	۱. تاب‌آوری محیط اقتصاد کلان	۱. توسعه و پیشرفت اقتصادی	۱. الگوی کسب درآمد و تولید	۱. فرهنگ جهادی
• کاهش وابستگی	۱.۱- نسبت کسری بودجه به GDP	بخش اشتغال	۲. الگوی مصرف	۱.۱- مشارکت آحاد مردم
• ایجاد ثبات در اقتصاد ملی	۲.۱- به‌روزر بودن زیرساخت شبکه‌های ارتباطی	۱.۱- آموزش‌های مهارتی	۳. الگوی توزیع	۱.۲- مدیریت مصرف
• ارتقای کیفیت و رقابت پذیری در تولید	۱.۲- نرخ تورم	۱.۲- بهره‌وری عوامل تولید	۴. پرکاری و تلاش مضاعف	۱.۳- تحول در نظام و مدیریت اداری
۲. برون‌گرایی	۱.۴- نرخ ارز	۱.۳- کارآفرینی	۵. تولید طیب	۱.۴- مدیریت واردات
• توسعه صادرات	۱.۵- سهم نفت در بودجه دولت	۱.۴- پیوند علم و صنعت	۶. مصرف اعتدالی	۱.۵- صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور
• گسترش و تنوع بخشی به روابط تجاری خارجی	۲. تاب‌آوری تجارت خارجی واردات	۱.۵- مزیت‌ها در تقسیم کار ملی	۷. مصرف کالای داخلی	۲. عدالت محوری
• فعال‌سازی دیپلماسی اقتصادی	۲.۱- صادرات غیرنفتی به کل واردات	۱.۶- بخش‌های خصوصی، تعاونی‌ها و ایده‌های نو	۸. رعایت حقوق دیگران	۲.۱- تأمین رفاه عمومی
۳. مردم محوری	۲.۲- واردات کالای واسطه‌ای و اولیه به کل واردات	۱.۷- اطلاعات بازار کار و نرخ بیکاری	۹. انفاق مازاد	۲.۲- سهم‌بری عادلانه
• حداکثرسازی مشارکت آحاد جامعه	۳. تاب‌آوری بازار	۱.۸- پیوندهای اقتصادی و تجاری، دیپلماسی اقتصادی	۱۰. امنیت اقتصادی	۲.۳- تکافل اجتماعی
• تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی	۳.۱- نسبت بودجه کل کشور به GDP	بخش تولید		۲.۴- توازن اجتماعی
۴. دانش بنیانی	۳.۲- نسبت مصرف دولت به مصرف کل اقتصاد	۱.۹- زنجیره تولید	[Keywords]	۲.۵- برابری فرصت‌ها
• سامان‌دهی نظام ملی نوآوری	۳.۳- نسبت صادرات و واردات به GDP	۱.۱۰- قدرت رقابت	۸. فساد گریزی و شفافیت اطلاعاتی	۲.۶- هدفمندی پاره‌ناها
• اجرای نقشه جامع علمی	۴. تاب‌آوری دولتی	۱.۱۱- ابزارهای مالی، بازار سرمایه و صندوق توسعه ملی	۹. نظام مشارکتی	۲.۷- افزایش پوشش سهم‌بری عوامل تولید
• افزایش سهم تولید و صادرات محصولات دانش بنیان	۴.۱- اقتصاد زیرزمینی	۱.۱۲- نهادهای غیردولتی و مردمی	۹.۱- ایجاد ثبات در اقتصاد ملی و پیشگامی در تقویت بخش واقعی	۳. مردم بنیانی
• انتقال فناوری‌های پیشرفته به کشور	۴.۲- نسبت شاغلان با تحصیلات عالی به کل شاغلان دولت	۱.۱۳- شفافیت و بهنگام بودن آمار و اطلاعات	۱۰. مالیات محوری	۳.۱- مالکیت مختلط
۵. عدالت بنیانی	۵. تاب‌آوری اجتماعی	۱.۱۴- سرمایه‌های فیزیکی- انسانی ایرانی	۱۰.۱- اصلاح نظام درآمدی دولت با افزایش سهم درآمدهای مالیاتی	۳.۲- دولت برنامه ریز و ناظر
• ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی	۵.۱- ضریب جینی	۱.۱۵- موانع سرمایه‌گذاری	۱۰.۲- افزایش سالانه سهم صندوق توسعه ملی از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز تا قطع وابستگی بودجه به	۳.۳- تعاون و همیاری
• ارتقای درآمد و نقش طبقات کم‌درآمد و متوسط	۵.۲- نرخ با سواد	بخش توزیع		۳.۴- خصوصی سازی
۶. فرهنگ و روحیه جهادی	۵.۳- تعداد بیمه‌شدگان اصلی تأمین اجتماعی	۱.۱۶- نظام توزیع کالاها و خدمات		۳.۵- استفاده از سرمایه‌های انسانی و علمی کشور
• تحول اساسی در ساختارهای دولت		بخش مصرف		۳.۶- توسعه کارآفرینی
		۱.۱۷- مفاهیم مخالف با احکام و اخلاق اسلامی		

برداشت مبنایی (دکتر زریباف)	برداشت ساختاری (دکتر تولکی)	برداشت سیاست‌های کلی (دکتر پیغمایی)	برداشت تاب‌آوری (دکتر جلیلی)
<p>۴. دانش بنیانی</p> <p>۱. افزایش رشد نیروهای متخصص به کل</p> <p>نیروهای کار</p> <p>۴.۲- گسترش رابطه دانشگاه و صنعت</p> <p>۴.۳- گسترش تحقیق و توسعه</p> <p>۴.۴- وجود ارزش افزوده بالا در تولیدات</p> <p>۴.۵- گسترش بازارهای باارائه محصولات جدید</p> <p>۴.۶- توانمندسازی بودن اقتصاد دانش‌بنیان</p> <p>۴.۷- ارتقای فرهنگ عمومی کارآفرینی</p> <p>۴.۸- تولید ثروت از علم</p> <p>۴.۱۰- پیشاهنگی در دانش</p> <p>۴.۱۱- طراحی و ساماندهی چرخه دانش- ثروت</p> <p>۴.۱۲- تأکید بر تولیدات دانش‌بنیان</p> <p>۴.۱۳- تجاری‌سازی علم و فناوری</p> <p>۴.۱۴- تأکید بر فناوری‌های برتر و هایتک</p> <p>۴.۱۵- رشد بهره‌وری</p> <p>۴.۱۶- ساماندهی نظام ملی نوآوری</p> <p>۵. انعطاف‌پذیری</p> <p>۵.۱- سطح سواد مردم</p> <p>۵.۲- وجود صنایع صادراتی</p> <p>۵.۳- کم‌بودن شکاف درآمدی میان افراد فقیر و غنی</p> <p>۵.۴- مقابله با ضربه‌پذیری درآمدهای حاصل از صادرات نفت و گاز</p> <p>۵.۵- اصلاح نظام درآمدی و افزایش سهم درآمدهای مالیاتی</p>	<p>۱.۱۸- آموزش</p> <p>۱.۱۹- پیشگامی بخش دولتی</p> <p>بانک</p> <p>۱.۲۰- نظارت و ساماندهی</p> <p>۱.۲۱- تأمین مالی فعالیت‌های خرد و متوسط</p> <p>۱.۲۲- موانع سرمایه‌گذاری و حضور تعاونی‌ها</p> <p>بیمه</p> <p>۱.۲۳- ساختار بیمه‌های تأمین اجتماعی</p> <p>۱.۲۴- مدیریت منابع سلامت و نظام بیمه</p> <p>۱.۲۵- تسهیلات و پوشش بیمه‌ای</p> <p>۱.۲۶- کیفیت و کمیت نظام جامع صنعت بیمه</p> <p>۱.۲۷- پوشش بیمه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی</p> <p>بازار سرمایه</p> <p>۱.۲۸- سرمایه‌گذاری دولتی و مردمی در بازار سرمایه</p> <p>حمل و نقل</p> <p>۱.۲۹- اقتصاد دانش‌بنیان و سرمایه‌گذاری بخش عمومی و خصوصی</p> <p>۱.۳۰- بهره‌وری و بهینگی روش‌های حمل و نقل</p> <p>۱.۳۱- تراز منطقه‌ای</p> <p>۱.۳۲- نظام اولویت‌بندی بخشی</p> <p>۱.۳۳- بازارهای دریایی</p> <p>۱.۳۴- وسایل نقلیه عمومی</p> <p>درمان و سلامت</p> <p>۱.۳۵- پاسخگویی، اطلاع‌رسانی شفاف، بهره‌وری در شبکه بهداشتی و درمانی</p>	<p>۳.۶- آموزش مهارت‌های زندگی و ارتباطی</p> <p>۳.۷- موانع تشکیل زندگی</p> <p>۳.۸- مهاجرت به داخل و خارج</p> <p>۴- مسائل و امور فرهنگی و اجتماعی</p> <p>۴.۱- یکپارچگی نظام تأمین اجتماعی</p> <p>۴.۲- تربیت بدنی و ورزش همگانی</p> <p>۴.۳- آسیب‌های اجتماعی</p> <p>۴.۴- مؤلفه‌های فرهنگی اقوام و مذاهب</p> <p>۴.۵- زبان و خط فارسی</p> <p>۴.۶- فرهنگ ایثار، جهاد، شهادت و تفکر بسیجی</p> <p>۴.۷- نظارت همگانی</p> <p>۴.۸- نقاط قوت و ضعف و فضای آرمانی انقلاب اسلامی</p> <p>۴.۹- اولویت قشر ایثارگر</p> <p>۴.۱۰- مشارکت مردم و مؤلفه‌های هویت بخش و وحدت آفرین ملی</p> <p>۵. مباحث اجرایی- تقنینی</p> <p>۵.۱- تعهد و توانمندی نیروی انسانی</p> <p>۵.۲- شفاف‌سازی، آگاهی‌بخشی متقابل و حفظ حقوق مردم</p> <p>۵.۳- تجارب بازنشتگان</p> <p>۵.۴- شیوه‌های نظارت</p> <p>۵.۵- چابکی و تناسب ساختار</p> <p>۵.۶- سلامت محیطی و مبارزه با فساد اداری- اقتصادی</p> <p>۵.۷- اثربخشی تعامل دستگاه‌های اجرایی</p> <p>۵.۸- نوآوری و ابتناء بر</p>	<p>۱۱. تأمین اجتماعی مردمی</p> <p>۱۲. فرهنگ</p> <p>۱۳. ساختار حقوق</p> <p>۱۴. ساختار حکمرانی اقتصادی</p> <p>۱۵. ساختار تولیدی و بازرگانی</p> <p>۱۶. ساختار نظام پولی</p> <p>۱۷. ساختار نظام مالی و تسامین اجتماعی</p>

برداشت منابعی (دکتر زریباف)	برداشت سیاست‌های کلی (دکتر بیغامی)	برداشت ساختاری (دکتر تولکی)	برداشت منابعی (دکتر زریباف)
	<p>۱.۳۶- تفکیک وظایف تولید، تأمین مالی و تدارک خدمات</p> <p>۱.۳۷- تأمین منابع مالی پایدار</p> <p>۱.۳۸- زیرساخت‌های موردنیاز</p> <p>۱.۳۹- پیشگیری و آسیب‌زدایی خدمات عمومی</p> <p>۱.۴۰- ثبت رسمی اسناد و املاک و مالکیت‌های معنوی</p> <p>۱.۴۱- نظام اداری الکترونیک</p> <p>۱.۴۲- تناسب بناها و مراکز خدمات عمومی زمین، مسکن و شهرسازی</p> <p>۴۳.۱- اقتصاد دانش‌بنیان و سرمایه‌گذاری</p> <p>۱.۴۴- بافت‌های فرسوده</p> <p>۱.۴۵- مدیریت زمین و تأمین منابع پایدار</p> <p>۱.۴۶- تأمین دولتی مسکن</p> <p>۱.۴۷- کارآمدی در تولید مسکن</p> <p>۱.۴۸- نظام مالیات‌ها</p> <p>کشاورزی</p> <p>۱.۴۹- مقاومت تأسیسات و زیرساخت‌ها</p> <p>۱.۵۰- ارزش آفرینی و سرمایه‌گذاری</p> <p>۱.۵۱- بهره‌وری</p> <p>۱.۵۲- مصرف آب</p> <p>۱.۵۳- سطح درآمد و زندگی کشاورزان</p> <p>۱.۵۴- بازار محصولات کشاورزی</p> <p>۱.۵۵- هدفمندی پارانه تولیدی صنعت</p> <p>۱.۵۶- اقتصاد دانش‌بنیان و سرمایه‌گذاری (پتروشیمی)</p> <p>۱.۵۷- ارزش افزوده در صادرات پتروشیمی</p>		<p>۵.۶- تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی</p> <p>۵.۷- افزایش ذخایر راهبردی نفت و گاز</p> <p>۵.۸- تکمیل زنجیره ارزش افزوده صنعت نفت و گاز</p> <p>۵.۹- گسترش همکاری با خارج</p> <p>۵.۱۰- رصد برنامه‌ها و خطرها</p> <p>۶. مولد و پیشرویی</p> <p>۱.۶- نرخ رشد بالا</p> <p>۶.۱.۱- افزایش و بهبود پس‌انداز</p> <p>۶.۱.۲- سرمایه‌گذاری</p> <p>۶.۱.۳- خلاقیت</p> <p>۶.۱.۴- کارایی نیروی کار</p> <p>۶.۱.۵- شکل‌گیری زمینه مساعد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی</p> <p>۶.۲- رقابت‌پذیری</p> <p>۶.۳- خلق ارزش پایدار و طیب</p> <p>۶.۴- ایجاد ثبات در اقتصاد ملی</p> <p>۶.۵- تقویت بخش واقعی</p> <p>۶.۶- شفاف‌سازی اقتصادی</p> <p>۶.۷- شفاف و روان‌سازی نظام توزیع و قیمت‌گذاری</p> <p>۶.۸- افزایش پوشش استاندارد</p> <p>۶.۹- تکمیل زنجیره ارزش افزوده</p> <p>۶.۱۰- افزایش سهم صندوق توسعه ملی</p> <p>۷. درون‌زایی عین برون‌گرایی</p> <p>۷.۱- تکیه بر نیروی داخلی</p> <p>۷.۲- کاهش اتکالی بودجه به نفت</p> <p>۷.۳- ترویج مصرف داخلی</p>

برداشت مبنایی (دکتر زریباف)	برداشت ساختاری (دکتر توکلی)	برداشت سیاست‌های کلی (دکتر پیغامی)	برداشت تاب‌آوری (دکتر جلیلی)
<p>۷.۴- احتراز از واردات بی‌رویه</p> <p>۷.۵- صادرات بر اساس مزیت نسبی پایدار</p> <p>۷.۶- خودکفایی در کالاهای راهبردی</p> <p>۷.۷- حمایت همه‌جانبه و هدفمند از صادرات کالاها و خدمات غیر نفتی</p> <p>۷.۸- توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی</p> <p>۷.۹- تنوع در مبادی تأمین کالاهای وارداتی</p> <p>۱۰.۷- توسعه صادرات غیرنفتی</p> <p>۷.۱۱- مدیریت و هدایت تجارت</p>	<p>۱.۵۸- اقتصاد دانش‌بنیان و سرمایه‌گذاری (هوافضا)</p> <p>معادن</p> <p>۱.۵۹- سهم معدن و صنایع معدنی در تولید ناخالص ملی</p> <p>۱.۶۰- زنجیره ارزش</p> <p>۱.۶۱- میزان صادرات</p> <p>۱.۶۲- لولویست‌های مناطق دارای ظرفیت معدنی</p> <p>۱.۶۳- تأمین مواد موردنیاز</p> <p>انرژی</p> <p>۱.۶۴- شاخص شدت انرژی</p> <p>۱.۶۵- تنوع در منابع انرژی کشور</p> <p>۱.۶۶- رصد و پایش برنامه‌ها</p> <p>۱.۶۷- استانداردها و بهیئتی نظام انتقال انرژی</p> <p>۱.۶۸- میزان وابستگی بودجه به نفت</p> <p>۱.۶۹- زنجیره ارزش و نظام برداشت (نفت و گاز)</p> <p>۱.۷۰- اقتصاد مردمی و غیردولتی؛ اقتصاد دانش‌بنیان و دیپلماسی اقتصادی (نفت و گاز)</p> <p>۱.۷۱- جایگزینی صادرات فرآورده‌ها (بجای مواد خام)</p> <p>۱.۷۲- سهم انرژی هسته‌ای</p> <p>۱.۷۳- دانش گداحت هسته‌ای</p> <p>۱.۷۴- انرژی‌های تجدیدپذیر</p> <p>۱.۷۵- نیروگاه‌ها</p>	<p>۷.۸- نظام حساس‌ریزی زیست محیطی</p> <p>۷.۹- پایش و کنترل انواع منابع و عوامل آلاینده زیست‌محیطی</p> <p>۷.۱۰- کیفیت و بهره‌وری آب و منابع آبی</p>	

